CONSEIL DE L'EUROPE

COUNCIL OF EUROPE

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

АВРОПА ИНСАН ЩЦГЦГЛАРЫ МЯЩКЯМЯСИ

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

БИРИНЪИ БЮЛМЯ

ЛАВЕНТС ЛАТВИЙАЙА ГАРШЫ ИШ

(58442/00 САЙЛЫ ЯРИЗЯ)

ГЯРАР

СТРАСБУРГ

28 НОЙАБР 2002

ГЯТИ ГЯРАР

28/02/2003

Бу йцкфк Конвенсийанын 44-ъц маддяситит 2-сш ицтвш шдц мцяйййянляшмиш шяртлярля гцввяйя миняъяк. Йцкфкф формал дцзялишляр едиля биляр.

Лавентс Латвийайа гашы иш цзря,

Аврпопа Инсан Рцгуглары Мящкямяси (биринъи шюбя) ашаьыдакы тяркибдя

Сядр ъ-и Ъ.Л.Розакис,

Щакимляр х-ь Ф.Тулкемс,

ъ-и Э.Бонелло,

ъ-и П.Лорензен,

х-ь Н.Важич,

ъ-и Р.Маруст,

ъ-и В.Заэреблекски,

вя Катиб *ъ-и* М.С.Нилсонгт иштиракы иля 7 нойабр 2002-ъи илдя мцшавиря кечиряряк щямин тарихдя гябул едилмиш ашаьыдакы гярары елан едир.

Мящкямя шскффеэ

1. Мящкямя ишинин ясасыны Лфемшнф Республикасынын вятяндашы ъянаб Алексанврс Лавентсин «Шнсан Щцгугларытэт вя Яыфы Азадлыгдфкэт Мцдафияси Лонвенсийасы»нын 34-ъц маддясиня шыештфв увцкцл, 2000-ъи ил 1 ийунда Аврпопа Мящкямясиня тягдим етдийи Лфемшнф Республикасына гаршы яризяси тяшкил едир.

2. Яризячи мящкямя гаршысында Лондонда (Бирляшмиш Краллыг) фяалиййят эюстярян ыщдшышещк (вякил) ъ-б С.Эросз тяряфиндян тямсил олунуб. Лфемшнф щюкумяти ися юз мцвяккили х-м К.Малиновска тяряфиндян тямсил олунуб.

3. Яризячи она гаршы иряли сцрцлмцш ъинайят иттищамынэ фкфжвэкфт мящкямя тяряфиндят азадлыг вя тохунулмазлыг щцгугунун вя Ъинайят Просессуал Мяъяллясинин мцддяаларынын кобуд шякилдя позулмасыны иддиа едиб. О, щямчинин юзцнцн ибтидаи щябсдя сахланма вя еляъя дя щяддян артыг узанан истинтаг мцддятиндян, щябсдя ганунсуз сахланмасына етибарлы мящкямя нязарятинин олмамасындан, тягсирсиз олмасы щаггында иддиа иряли сцрмяк щцгугунун гясдян позулмасындан, аилясиня гаршы едилян мцдахилядян вя нфяэшмаг щцгугунун гясдян позулмасындан шикайят едиб.

4. Шикайят яризяси бахылмаг цчцн Мящкямянин икинъи шюбясиня верилиб (Регламентин 52-сш маддяыштшт 1-сш ицтвш). Бунун ясасында ишя бахаъаг шюбя Регламентин 26-ъы маддяситшт 1-сш ицтвштц уйьун олараг тяшкил едилиб (Лщтмутышнфтэт 27-сш ьфввцыштшт 1-сш ицтвш). Лфемшнфтэ тямсил едян щаким М.Е.Левитс юз намизядлийини эери эютцрдцйцндян, Щюкумят онун йериня мящкямя иъласларында иштирак етмяк цчцн Естонийаны тямсил едян щаким с-и Р.Марусту ецншт

увши (Лонвенсийанын 27-ъи маддяситшт 2-сш ицтвш вя Регламентин 29-ъу маддяситшт 1-сш ицтвш).

5. 7 ийун 2001-ъи ил ефкшчдш гярара ясасян, Мящкямя яризяни гисмян йцигдувшдцт елан едиб.

6. Щям Яризячи, щям дя Щюкумят ишин мащиййятиня даир йазылы гейдляр тягдим едибляр (Руйдфьутешт 59-ъу маддяситшт 1-сш ицтвш). Мящкямя тяряфлярля мцшавирядян сонра ишин мащиййятиня щяср олунмуш иъласын чаьырылмасына ясас олмадыьыны гярара алдыгда (Руйдфьутешт 59-ъу маддяситшт 2-сш ицтвш), тяряфлярин щяр бири диэяр тяряфин гейдляри щаггында йазылы мцлащизяляр тягдим едибляр. 2001-ъи ил 7 нойабрда Яризячи ядалятли явязин тямин олунмасы иля баьлы яризя иля иля мцраъият едиб. (Лонвенсийанын 41-ъи маддяси). 2001-ъи ил 9 октйабрда Рюкумят бу жшлфнце цкшяцыштц даир юз гейдлярини тягдим едиб.

7. 2001-ъи ил нойабрын 1-дя Мящкямя юз шюбялярини йенидян тяшкил едиб (Куйдфьутешт 25-сш ьфввцыштшт 1-сш ицтвш). Ыюзцэедян яризя йени тяркибвц биринъи шюбяйя верилиб (Куйдфьутешт 52-ъи маддяситшт 1-сш ицтвш).

ЦЫФЫ АФЛЕДФК

I. ШЖШТ РФДДФКЭ

8. Яризячи 1959-ъу ил тявяллцдлц Ригада (Латвийа) йашайан латыш кечмиш иш адамыдыр. О, азадлыгдан мящрум етмя ъязасына мящкум едилякяк, Ригада «Линезарс» хястяханасында нязарят алтындадыр.

А. Иддиачынын ибтидаи щябся алынмасы вя онун мящкямя ишинин истинтагы

1. Цкшяцюшнц гаршы ъинайят истинтагынын башланмасы вя онун ибтидаи щябся алынмасы

9. Баш Прокурорлуьун Хцсуси Ящямиййятли Ишляр Истинтаг Жюбясинин баш прокурору 31 май 1995-ъи ил ефкшчдш гярары иля ифласы йцз минлярля инсанын мцфлисиня вя милли игтисадиййат цчцн аьыр нятиъяляря сябяб олан ян бюйцк латыш банкы олан «*Банка Балтижа*» аноним ъямиййятинин Нязарят Шурасынын президенти кими фяалиййят эюстярмиш тягсирляндирилян шяхсшт шжштц даир илкин истинтага башланыб. О ъцмлядян прокурор тясдиг едиб ки, тягсирляндирилян шяхс банкын кредит

верэиляринин нфкэвфт чохуну, йа да 80 милйон лат дяйяриндя (тяхминян 139 милйон авро) ямлакын ихтийарыны Москвада йерляшян рус банкына эцзяштя эедиб, о да явязиндя юдяниши Русийа щюкумятинин истиграз вярягяляри иля юдямяйи ющдясиня эютцрцб. Беляликля, прокурорун фикринъя йалныз 2008-ъи илдя тяляб олунаъаг бу истиграз вярягядцкшнин реал дяйяри онларын номинал дяйяринин йалныз 29%-ни тяшкил едирди. Прокурор бурадан беля нятиъяйя эялир ки, тягсирляндирилян шяхс гясдян бу ъцр щярякят едиб ки, латыш дювляти вя кредиторлар цчцн верилмиш мябляьин йерини долдурмаг мцмкцн олмасын.

Прокурорун фикринъя, тягсирляндирилян шяхсин цьцддцкш щадисялярин баш вердийи дюврдя гцввядя олан кечмиш Ъинайят Мяъяллясинин 64-ъц маддясиля ыфищефо лшьш йшньцедцнвшкшдц мц 12 иллик щябс ъязасына мящкум олуна билярди.

10. 1995-ъи ил 1 ийунда Баш Прокурорлуьун истинтагэ фкфжвэкфт зрокурору тягсирляндирилян шяхси саботажа башчылыгда шцбщяли щесаб едяряк ону юз сечдийи вякилиншт иштиракы иля диндириб. 1995-ъи ил 16 ийундан 14 ийула гядяр цряк аьрыларындан язиййят чякян тягсирляндирилян шяхс хястяханайа йерляшдирилдийиндян щеч бир диндирилмя апарылмайыб.

11. 28 ийун 1995-ъи ил тарихли гярара ясасян Хцсуси Ящямиййятли Ишляр цзря Истинтаг Шюбясинин баш прокурору тягсирляндирилян шяхси саботажа башчылыгда иттищам едиб.

1995-ъи ил 31 май тарихли гярарда иряли сцрцлмцш иттищамлардан ифжйф прокурор ялавя едиб ки, тягсирляндирилян шяхс банкын Нязарят Шурасынын президенти кими фяалиййятиндя банкын сабитлийи вя инкишафы имиъини йаратмаг вя чохлу сайда физики вя щцгуги шяхсляри юз яманятлярини банка йатырмаьа сцди етмяк мягсядиля сахта ямялляр тюрядиб. Беляликля, прокурорун фикринъя, тягсирляндирилян шяхс щийляэярликля латыш щюкумяти вя Латвийа банкы йанында дезозит тяминатына наил олуб. Бундан башга о, банкын бцтцн ямлакыны эиров гойуб. Бундан прокурор беля нятиъяйя эялир ки, тягсирляндирилян шяхс ялиндян эяляни едиб ки, 200 000 депозитора 160 милйон латлыг (тяхминян 227 милйон Авро) боръларыны гайтармаг мцмкцн олмасын. Еляъя дя хариъи бир дювлятя стратежи ящямиййятли мялуматлар ютцрцлцб.

12. Тягсирляндирилян шяхс dərhal mцhakimə olunacaьы haqda məlumatlandыrылыб. Daha sonra ittiham актына iqtisadi və bank vergisi və qanunsuz silah saxlamaьa dair daha dюrd cinayət maddəsi əlavə olunub.

Sonra daha iki baшqa шəxs mцbahisələrə səbəb olmuш bankыn Президенти c-и T.Fremanis və onun инзибатчысы c-и A.Lidums eyni cinayət iшi чərчivəsində birgə ittihama cəlb olunub. Beləliklə, onlar da тягсирляндирилян шяхсin cinayət yoldaшlaгы olublar.

13. Prokurorun xahiшi ilя 1995-ci il tarixli яmrя яsasяn, Riqa шяhяr mяrkяzi dairяsinin birinci dяrяcяli mяhkяmя hakimi тягсирляндирилян шяхcin ibtidai hяbsя cяlb olunmasы haqda ямр вериб. Анъаг буна бахмайараг хястяханайа йерляшдирилдийиндян тягсирляндирилян шяхс йалныз 1995-ъи ил 14 ийулда щябс олунуб.

2. Прокурорлуг тяряфиндян ишин арашдырылмасы яряфясиндя тягсирляндирилян шяхсин ибтидаи щябс мцддятинин узадылмасы

14. Тягсирляндирилян шяхсин ики ай цчцн нязярдя тутулан ибтидаи щябс мцддяти Мяркязи Даиря Мящкямяси щакиминин 1995-ъи ил 28 август, 28 октйабр, 21 декабр, 1996-ъы ил 15 феврал, 22 апрел, 25 ийун, 26 август вя 22 октйабр тарихли ямрляри иля ардыъыл сурятдя 1996-ъы ил 28 нойабра гядяр узадылыб. Бцтцн бу ямрляр тягсирляндирилян шяхс азад олунарса, ишин истинтагыны гясдян цтпцддцьцл тящлцкясиня ясасланыб.
1995-ъи ил 28 август вя 1996-ъы ил 22 апрел ямрляриня гаршы етираз олараг тягсирляндирилян шяхс мящкямяйя шикайят яризяси иля мцраъият едиб. Мящкямя бу яризяляря мцвафиг сурятдя 1995-ъи ил 11 сентйабр вя 1996-ъы ил 28 май тарихли ямрдцкдц рядд ъавабы вериб. 1995-ъи ил 28 октйабр тарихли гярарын йериня йетирилмясиня гаршы иряли сцрцлмцш етираза эялдикдя ися биринъи дяряъяли щаким ону тямин етмяйиб.
15. 1995-ъи ил 1 ийундан 1996-ъы ил 13 сентйабра гядяр тягсирляндирилян шяхс прокурор тяряфиндян 15 дяфя диндирилиб. Паралел олараг тягсирляндирилян шяхсдц бирэя иттищам едилян даща шлш няфяр ъинайят йолдашы вя чохлу сайда шащидляр дя диндирилиб. 1996-ъы ил 23 сентйабрдан 28 октйабра гядяр тягсирляндирилян шяхс хястяханайа йерляшдирилиб, сонра йенидян щябся гайтарылыб.
16. 1996-ъы ил 30 октйабрда Баш прокурорлуьун Хцсуси Ящямиййятли Ишляр Истинтаг Шюбясинин баш прокурору тягсирляндирилян шяхся гаршы сон иттищам актыны тягдим едиб. Сонрадан бу гярар она таныш олмаг цчцн верилиб. 1996-ъы ил 19 нойабр тарихли гярара эюря тягсирляндирилян шяхсдян щюкмц охуйуб нятиъя чыхармаг тяляб олунурду. Щямин эцнц прокурорлуг щяр бири ян азы 250 сящифядян ибарят 69 ъилдлик иш говлуьуну тягсирляндирилян шяхся тягдим едиб. 1997-ъи ил 29 апрелдя тягсирляндирилян шяхс вя онун вякилляриндян бири говлугдфлэ сянядлярин охунушуну битирибляр.

Бу арада, 1996-ъы ил 9 декабрда тягсирляндирилян шяхс язиййят чякдийи дюш анэинасынын аьырлашмасындан, еляъя дя бюйряк функсийасынын позулмасындан 1997-ъи ил мартын 9-на гядяр нязарят алтында хястяханайа йерляшдириб.

3. Мцрлцмя мярщялясиндя тягсирляндирилян шяхсин ибтидаи щябсдя сахланмасы мцддятинин узадылмасы

а) Мящкямя гаршысында ишин эери гайтарылмасы

17. 1997-ъи ил 12 ийун тарихли ямря ясасян иши фкфжвэкфт зкщлгкщк мцзакиря олунмаг цчцн иши Рига Әкфяш Мящкямясиня эери гайтарыб. Бундан сонра тягсирляндирилян шяхс Рига Әкфяш Мящкямясиндян азад олунмасыны вя она башга бир гятимкан ецвишки тятбиг едилмясини хащиш едиб. Цкфяш Мящкямяыш ашаьыдакы сябябляри ясас эятиряряк, 1997-ъи ил 30 ийун тарихли ямрля щазырлыг иъласында яризяйя рядв ъавабы вериб:

(....) Тягсирляндирилян шяхс Лавентся тятбиг олунан гятимкан ецвишкиня эялдикдя вя онун аьыр ъинайятляр тюрятмяси фактыны нязяря алсаг, гятимкан ецвишки кими онун щябсдя сахланмасына ясас вардыр. Онун сящщятинин вязиййяти гятимкан ецвишкинин дяйишдирилмясиня сябяб ола билмяз (....)

18. 1997-ъи ил 13 октйабрда Рига Әкфяш Мящкямяси истинтаг иши ясасында арашдырмайа башлады.

б) Тягсирляндирилян шяхсин ев дустаьы увшдьцыш вя щюкумят ъямдцкштшт ицнфттфьцдцкш

19. 1997-ъи ил 14 октйабрда цкфяш мящкямяыш ишя даир иълас чаьырыб. Иълас яряфясиндя тягсирляндирилян шяхс кяскин цряк тутмасы кечирмякля дярщал хястяханайа апарылыб. Еля щямин эцн Рига Әкфяш Мящкямяси тягсирляндирилян шяхсин щябсханада сахланылмасыны ев дустаглыьы иля явяз едиб. Ямри иъра етмяк мягсядиля она мянзили тярк етмяк вя юз ъинайят йолдашлары иля ялагяйя эирмяк гяти гадаьан олунду. Тягсирляндирилян шяхсин мянзили онун шяхси тящлцкясизлийини тямин етмяк мягсядиля йенидян тяшкил едилди вя бу мянзилдя онун бцтцн щярякятляриня даим эюз гойан ики няфяр полис тяйин олунду.

Тягсирляндирилян шяхсин ев дустаьы сахланмасы 1998-ъи ил 25 сентйабра гядяр узадылды.

20. 1997-ъи ил 15 октйабрда дюврцн ян бюйцк эцндялик латыш гязети олан *«Дийена»* Баш Назирин вя Ядлиййя Назиринин йухарыда ады чякилмиш 14 октйабр гярарына гаршы наразылыгларыны бирэя билдирдикляри рясми мялуматлары дяръ едиб. Рясми мялуматын там мятни йенидян, 1997-ъи ил 16 октйабрда латыш рясми гязети *«Латвижас Вестнесис»*-дя ашаьыдакы кими йазылыб:

«Банка Балтижа»-нын нязарят шурасынын екс-президенти Александкс Лавентся тятбиг едилмиш гятимкан тядбиринин дяйишдирилмяси латыш ъямиййяти цчцн гябуледилмяздир. Бу вя буна бянзяр истинтаг вя мящкямя ишляринин давамы олараг щакимлярин ганунла нязярдя тутулмуш мящкямя сялащиййятляринин вя интизама ъавабдещлик принсипляринин йохланылмасы тяклифиня бахылмасыны ваъиб щесаб едирик».

21. 1997-ъи ил октйабрын 16-да Рига Әкфяш Мящкямясинин щакимляри тягсирляндирилян шяхся тятбиг олунмуш гятимкан тядбирини тясдиг едяряк, истинтаг ишинин обйектив апарылмасына имкан вермяйян «Щюкумят вя ъямиййят тяряфиндян» едилян тязйигдяри сябяб эятиряряк ишин апарылмасындан имтина етдиляр. Ишя бахылмаг цчцн йени тяркиб йарадылды.

22. 1997-ъи ил 22 октйабрда Рига Әкфяш Мящкямясинин бир щакими Ъинайят Просессуал Мяъяллясинин 176-ъы маддясиня ясасланараг тягсирляндирилян шяхсин юз вякилляри иля беля щяр ъцр нфяэжьфыэтф йасаг ямри верди. Ыщтгттсгдфк Рига Әкфяш Мящкямяси дяфтярханасына шикайят яризяси вердиляр. 1997-ъи ил 27 октйабр тарихли мяктубла щаким вякилляря мялумат вярягясини гайтарды. Говлугдакы сянядлярля танышлыгдан мялум олур ки, бу тядбир щяля дя гцввядядир.

ъ) Тягсирляндирилян шяхсин щябсханайа гайтарылмасы

23. Рига Әкфяш Мящкямяси тяряфиндян ишшт фкфжвэкэдьфыэ 14 сентйабр 1998-ъи илдя щяйата кечирилиб. 25 сентйабр 1998-ъи ил тарихли ямря ясасян мящкямя тяряфляри динлямядян тягсирляндирилян шяхся тятбиг едилмиш гятимкан тядбирини дяйишмиш вя онун йенидян щябс олунмасыны ашаьыдакы шякилдя ифадя едиб:

« (....) Ъ-б Лавентся гаршы иряли сцрцлян ъинайят ишинин аьырлыьыны, она гаршы тятбиг олунмуш гятимкан тядбиринин бир дяфя дяйишдирилдийини, онун сящщятинин вязиййятини нязяря алараг, мящкямя беля щесаб едир ки, ъ-б Лавентсин сящщяти онун щябсдя сахланылмасына мане олаъаг гядяр пис дейил. 14 сентйабрдан бу эцня гядяр тягсирляндирилян шяхс иъласларда иштирак едиб; о, мящкямяйя ишин истинтагы заманы иштирак едя билмясиня сящщятинин имкан вермямяси щагда щеч бир сяняд тягдим

етмяйиб. Беляликля, мящкямя щесаб едир ки, тягсирляндирилян шяхсин тящлцкясизлийини тямин етмяк, щяйат вя сящщятинин тящлцкядя галмамасы мягсядиля она тятбиг олунан гятимкан тядбири щябсдя сахланмагла явяз олунмалыдыр».

Иъласын сонунда тягсирляндирилян шяхс Рига мяркязи щябсханасына эюндярилиб.

24. 1998-ъи ил 15 декабр, 1999-ъу ил 3 сентйабр вя 27 октйабр, 2000-ъи ил 24 феврал, 1 март, 30 март, 11 апрел вя 15 ийун тарихляриндя тягсирляндирилян шяхс 1997-ъи ил октйабрын 16-да Рига цкфяш мящкямяси гаршысында азад едилмяси хащиши иля мцраъият едиб вя бцтцн яризяляриня еля щямин эцн рядд ъавабы алыб.

2000-ъи ил 15 ийун тарихли сон ямр практик олараг яввялки гярарларын мятни иля ейнилик тяшкил етдийиндян ейни дялилляря ясасланырды:

«(....) Тягсирляндирилян шяхся тятбиг олунан гятимкан тявбирштшт дяйишдирилмяси мясялясиня эялинъя, ъинайятин аьырлыьыны, тягсирляндирилян шяхсин шяхсиййятини нязяря алсаг, мящкямя беля щесаб едир ки, щтг нутшвцт вцншжьцнц ясас йохдур.

Онун сящщятинин вязиййятиня эялинъя, мящкямяйя тягдим олунмуш щеч бир сяняд тягсирляндирилян шяхсин сящщятиня эюря щябсдя сахланмамасы вя мящкямя иъласларында иштирак етмямяси нятиъясиня эялмяйя имкан вермир».

25. Мящкямя ишинин истинтаг мцддяти бир айдан артыг давам етдийи щалда тягсирляндирилян шяхслярин истинтаг заманы ибтидаи щябсдя сахланмаларына етираз олараг апеллйасийа вермя щцгугларыны нязярдя тутан Латвийа Ъинайят Просессуал Мяъяллясинин йени мцддяалары 1999-ъу ил апрелин 1-дя гцввяйя миндикдян сонра тягсирляндирилян шяхс 27 октйабр 1999-ъу ил тарихли ямря етираз олараг яризя иля мцраъият едиб. 27 нойабр 1999-ъу ил тарихли ямрля Али Мящкямянин сенаты юзцнцн бу ишдя сялащиййяти чатмадыьыны елан едяряк рядд ъавабы вериб.

26. 2000-ъи ил 20 апрелдян ийунун 7-я кими тягсирляндирилян шяхс щябсханадан кянарда бир хястяханада йерляшдирилиб. 2000-ъи ил 5 сентйабрда о, йенидян цряк тутмасы кечирдийиндян тяъили олараг Рига мяркязи щябсханасынын хястяханасына апарылыб. Бу щябсханада она лазыми тибби йардымын эюстярилмяси мцмкцн олмадыьындан тягсирляндирилян шяхс 2000-ъи ил сентйабрын 25-дя Рига шящяри 1 сайлы хястяханайа эятирилир вя нязарят алтында олан палатада йерляшдирилиб. 2000-ъи ил 25 октйабр вя 20 нойабрда тягсирляндирилян шяхс башга бир хястяханайа кючцрцлцб.

д) Хястяханада галдыьы мцддятдя тягсирляндирилян шяхся тятбиг олунан мящдудшннцелцр

27. Щябсханадан кянарда йерляшян тибб мцяссисяляриндя мцалиъя олундуьу мцддятдя тягсирляндирилян шяхся хястяхана бинасыны тярк етмяк вя юз ъинайят йолдашлары иля ялагя сахламаг гадаьан едилиб. Явязиндя о, сярбяст олараг аиля узвляри иля эюрцшя билярди. Онун щябсхана хястяханаларында олдуьу мцддятдя ися ону мцайиня едян щяким персоналындан башга щяр кяс йалныз щаким тяряфиндян иъазя алмалы иди. Вякилляр бу ъцр иъазяни ала билирдиляр, лакин аиляси ала билмязди. Тягсирляндирилян шяхсшт ишдвшквшнштц эюря, щяр ъцр нфяэжьф она йасаг едилиб вя онун галдыьы палата вякиллярля эюрцшц заманы беля йанында галан ики няфяр силащлы полис тяряфиндян даим нязарятдя иди.

Б. Рига цкфяш мящкямясинин щакимляринц йфкжэ етиразлара вфшк фактлар

1. Щаким вя асессорларын илк вцац уешкфя увшдьцыш рфййэтвф

28. 1999-ъу ил йанварын 25-дя вя ийунун 18-дя тягсирляндирилян шяхс мцвафиг сурятдя бу иши апаран Рига Якфяш Мящкямясинин коллеэийа президенти ханым И.Штеинертя вя бцтювлцкдя х-м президент вя асессорлардан (иъласчы щакимлярдян) ибарят тяркибдя коллеэийайа гаршы ики етираз вериб. Щяр ики етираз рядд едилиб.
29. Мящкямянин хащиши иля тибби улызукешт мящкямяйя тягсирляндирилян шяхсин сящщяти иля баьлы тягдим етдийи ряйдя онун юзцнц йаландан цряк хястяси кими эюстярмяси вурьуландыьы сябябиндян 1999-ъу ил 1 вя 3 сентйабрда тягсирляндирилян шяхс тибби експертизанын ряйиня йенидян бахылмасы, бу ряйин гейри-обйектив гиймятляндирилмяси тялябини иддиа едиб. Щямчинин о, Рига Якфяш Мящкямясиндян иш говлуьуна ялавя олунмуш, 1999-ъу ил 14 октйабр тарихли башга бир мялуматын йохланылмасыны хащиш едиб. Ханым Штеинерт тягсирляндирилян шяхся бу ъцр кцншт щеч бир вахт мукшдьцвшнш щагда мялумат вериб вя она тягсирляндирилян шяхс тяряфиндян тягдим олунан нцсхянин ися орижинал олмавэьы сябябиндян бу сяняддя бахылмасы тялябини рядд едиб. Анъаг буна бахмайараг 1999-ъу ил октйабрын 14-дя тягсирляндирилян шяхсин вякилляри говлуг сянядляри арасында беля бир мялуматын мятнинин мювъуд олдуьуну фжлфкдфныбдфк. Буна эюря дя 1999-ъу ил 27 октйабрда тягсирляндирилян шяхс х-м Штеинертин ящямиййятли бир сяняди эизлятмяси фактынын юзцнцн ачыг-ашкар ядалятсизликдян хябяр вердийи цчцн, онун бу щярякятиня гаршы йени шикайят яризяси вериб. Еля щямин эцн юз намизядлийини эери эютцрян х-м Штеинертин йерини ики асессорлардан бири ханым З.Л юз хащиши иля тяйин олунмасы щагда ямр вериб ки, бу да тягсирляндирилян шяхсин шикайят яризясиня мцсбят ъаваб

кими гиймятляндириля биляр. Анъаг буна бахмайараг 1999-ъу ил декабр тарихли ямрля Али Мящкямянин Сенаты ишля баьлы прокурорларын зиддиййятли мювгеляриндян чыхыш едяряк, 27 октйабр тарихли ямри ашкарланмыш нюгсана эюря ляьв едяряк вя х-м Штеинертин етираз мясялясини йенидян Рига цкфяш мящкямясиня эюндяряряк дягигляшдириб ки, бу мясяля «башга бир ецклшивц ейни мящкямя тяряфиндян» щялл едилсин. Сенат ишшт фкфжвэвэкэдьфыэтвфт имтина гярарынын гяти олдуьуну вя щеч бир етираза, ня дя зиддиййят цчцн ясас олмадыьыны вурьуланфт ъвфашц ецкцаштшт фкйгьутештш тцяцкц фдьфныи.

2. Щакимин мятбуата вердийи ачыгламалар

30. 1999-ъу ил 4 вя 5 нойабрда «*Лауку авизе*» вя «*Республика*» эцндялик чыхан ики латыш гязетиндя ханым Штеинертин ишин рфддфкэтф даир бир журналистин вердийи суаллара ъаваблары дяръ олунуб.

Суаллар ашаьыдакы кими ъавабландырылмышдыр:

«(....) Мцдафияншн щяля дя щакимя гаршы шикайят цкшяцыш мукьцл щцгугу вардыр. Мяним цчцн бу артыг бешинъи дяфядир ки, тякрар олунур. Мян артыг буна алышмышам. Лавентсин вякилляри мяня етираз етмяк цчцн щяр ъцр фцрсятдян истифадя едибляр. Вя мян баша дцшмцрям ня цчцн (....).

Ишин истинтаг мцддятинин даим узадылмасы мцмкцн дейил. Яэяр бунун цчцн обйектив сябябляр варса, вахтын узадылмасы мцмкцндцр. Ямяк ганунвериъилийи бизя хястялийя пбкц вя иллик мязуниййятя юычьфй щцгугуьуза тяминат верир. Яэяр Лавентсин вякилляри вя онун ъинайят йолдашлары бу мящкямя ишинин тез бир заманда сурятляндирилмясиндя мараглы олсайдылар, алты вя йа йедди ай мцддятиня гуртара билярдик. Онлар мяндян ъанларыны гуртармаг истямясяйдиляр, бу мцмкцн оларды.

Ня цчцн? Она эюря ки, мяни сатын алмаг вя йа горхутмаг мцмкцн дейил. Бундан башга, яэяр онлар доьрудан да аьыллы олсайдылар, говлуг сянядляриндяки сцбутлары тящлил вя мцзакиря едя билярдиляр. Мцбащися доьуран мцзакиряляр заманы онлар Баш Прокурорлуьун бурахмыш олдуьу сящвляри эюстяря вя юз етиразларыны ифадя едя билярдиляр. Яэяр онлар мящкямядян наразы идилярся, Ади Мящкямя гаршысында етиразларыны билдиря билярдиляр. Анъаг мцдафия ня васитя иля олурса-олсун мяндян ъанларыны гуртармаг гярарына эялди вя мяня гаршы етираз вя шикайятлярини бир-биринин ардынъа дцздц.

(....) Мцдафия тяряфи беля щесаб едирляр ки, тягсирляндирилян шяхсляр тягсирли дейилляр вя онлара гаршы иряли сцрцлмцш ъинайят ясассыздыр. Мян щяля бу эцн дя дейя билмирям мящкямя иттищам щюкмц, йохса гисмян бяраят веряъяк(....)»

31. 1999-ъу ил 7 декабрда латыш гязети «*Коммерсант Балтиъ*» х-м Штеинертин йени фюшйдфьфдфкштш вцкс уевш:

«(...) Ачыьы, мян мцдафия тяряфини баша дцшмцрям. Эюрцксцнцзмц, онлар юз тягсирлярини етираф етмикляр. Мясялян, Лавентс ганунсуз силащ сахламасы фактыны инкар едир. Еля ися тягсирсиз олдуьунузу сцбут един, вяссалам, бунунла да иш битсин. Анъаг онлар, мяня еля эялир ки, дцшцнцрляр ки, садяъя олараг Лавентси вя онун ъинайят йолдашы Фреиманиси щябсханайа салдырмаг истяйирям. Мяним буна ещтийаъым йохдур (...)».

3. Иши акфшвшкфт щакимин вердийи ачыгламалара гаршы ардыъыл сурятдя дахил олмуш шикайят яризяляри

32. 2000-ъи ил 24 февралда Али Мящкямянин Сенаты тяряфиндян Рига Якфяш Мящкямясиня эюндярилмиш етираза йенидян ейни тяркибдя вя х-м Штеинертин сядрлийи иля бахылыб. Бу яризя щакимин ядалятсизлийиня даир щеч бир тутарлы сцбут олмадыьы сябябиндян рядд едилиб. Бундан башга яввялляр х-м Штеинертин бу иши апармасыны истямяйян асессор, ханым З.Л., сюзцэедян тибби експертизанын ряйинин оьурландыьыны вя йа итирилдийини щесаб етдийиндян, лакин ряй говлугдакы сянядлярин арасындан тапылдыгдан сонра юз фикрини дяйишиб. Щямин эцн мцдафия тяряфи мящкямянин бцтцн тяркибиня гаршы шикайят яризяси вериб. Рига Якфяш Мящкямяси х-м Штеинертин сядрлийи вя яввялки тяркибиндя иълас чаьырмыш вя онун вердийи ачыгламалары дяръ етмиш гязетляри охумамасы вя беляликля дя бундан иряли эяляряк бу гязетлярин ня дяряъядя обйектив вя там олараг онун дедиклярини гялямя алдыгларыны дейя билмямяси сябябиндян ишдя щяр щансы бир ядалятсизлик фактынын щдьфвшхштш мгкхгдфныи. 2000-ъи ил 1 март тарихли ямрля шикайят яризяси рядд едилиб.

4. Асессорлардан бириня гаршы иряли сцрцлмцш шикайят яризяси

33. 2000-ъи илин августунда тягсирляндирилян шяхс Рига хястяханаларынын бириндян асессор, ханым З.Л.-нин 2000-ъи илин ийун айындан орада баш-бейин травмасындан мцалиъя олунмасыны тясдигляйян бир мяктуб алыб. 2000-ъи ил 4 сентйабрда

тягсирляндирилян шяхс ишля баьлы чаьырылмыш иъласын сонунда чыхыш едяряк, Рига Якфяш Мящкямяситвцт х-м З.Л.-и мцщакимя етмяк мягсядиля, йени мящкямя истинтагына башланмасы тяляби иля иддиа иряли сцрцб. Еля щямин эцн Рига реэионал мящкямяси буну рядд едиб.

Адычякилян ямря гаршы тягсирляндирилян шяхс Али Мящкямя Сенатына кассасийа шикайяти тяртиб едяряк, ону Рига Реэионал Мящкямясинин дяфтярханасына тягдим едиб. 2000-ъи ил 14 сентйабр тарихли мяктубда х-м Штеинерт, мцбащисяйя сябяб олмуш ямря гаршы етиразын ясассыз олмасытш ыцици пцешкцкцл шшлцнце цкшяцыштшт Сената верилмясини рядд едиб. Беля олдугда тягсирляндирилян шяхс рядд мяктубуна етиразыны, Сената цнванладыьы шикайят яризяси васитясиля билдирмяйя чалышыб. 2000-ъи ил 19 сентйабрвф, х-м Штеинерт бу яризянин дя щямчинин цнван сащибиня чатдырылмасына рядд ъавабы вериб.

Ъ. Шикайятин гябуледилянлийиня даир сонракы фактлар

34. Тягсирляндирилян шяхсин мцалиъяси иля мяшьул олан щяким мцайиня етдийи хястялярин узунмцддятли мцалиъяси цчцн тяляб олунан уйьун шяраитин олмасы щагда Рига Мяркязи Щябсханасынын ряисиня мялумат вериб. Щямчинин о, тягсирляндирилян шяхсин щябся эери гайтарылмасы цчцн ряй вермяйя ону мяъбур етмяк мягсядиля она гаршы тятбиг едилян тязйиги тясдиг едиб.

2001-ъи ил 4 ийул Шътимаи Ишляр Назири тяряфиндян чаьырылмыш експерт комиссийасы тягсирляндирилян шяхсин сящщятиля баьлы онун йенидян, бялкя дя юлцмъцл инфаркт олмаг ещтималыны тясдиг едян ряй тяртиб едиб. Бунунла ялагядар комиссийа гейд етмишдир ки, тягсирляндирилян шяхс гцввядя олан низамнамяйя ясасян, лазыми нормалара уйьун тящъиз олунмуш тибб мцяссисясиндя мцалиъя олунмалыдыр. Беля ки, тягсирляндирилян шяхсин щякиминин вердийи ряйя эюря интенсив терапийа цчцн хцсуси кардиоложи тящъизатын олмамасы сябябиндян щябсхана хястяханасы бу нормалара ъаваб веря билмир.

35. 2001-ъи ил августун 2-дя иълас эедян заман тягсирляндирилян шяхс аьыр цряк тутмасы кечириб. Онда х-м Штеинерт тягсирляндирилян шяхсин хястяханайа апарылмасы щагда ямр веряряк гейд едиб ки, хястя индийя гядяр галдыьы «Линезерс»я йерляшдирилсин. Анъаг буна бахмайараг, онун критик вязиййятдя олдуьуну эюрян полис мцщафизя алайы (Сардзес пулкс) вя тяъили тибби йардым бу ямря табе олмайараг ону «Линезерс»я эятириб вя тягсирляндирилян шяхс дярщал интенсив терапийа шюбясиня йерляшдирилиб.

36. 2001-ъи ил 8 августда х-м Штеинерт мятбуата елан едиb, ки, тягсирляндирилян шяхсин даща кейфиййятли мцалиъя олгтмасы цчцн ону «Линезерс»дя олдуьундан даща йахшы бир тибб мцяссисясиня кючцрмяйя наил олмаг мягсядиля ислащедиъи администрасийа иля данышыглара башлайыб вя щямчинин иъласларын хястяханада апарылмасы мцмкцнлцйцнц дя нязярдян кечирир. Еля щямин тарихдя хястяхана мцдири вя хястяни мцалиъя едян щяким мятбуат конфрансы тяшкил едиб вя х-м Штеинерт, еляъя дя милли щюкумят органлары тяряфиндян онлара едилян арамсыз тязйигляри тясдигляйибляр. Онларын дедикляриня эюря, Баш Прокурорлуьун онлары тягсирляндирилян шяхся гаршы ъинайят истинтагыны лянэитмякдя тягсирляндирмяк ясассыздыр. Чцнки бир щяким кими онлар тибби деонтолоэийа гайдаларына ямял етмяли вя хястянин саьалмасы цчцн ялляриндян эяляни етмялидирляр. Беля ки, хястянин щябсхана хястяханасына апарылмасы онун щяйатыны тящлцкяйя гойа билярди.

Ады йухарыда чякилян мятбуат конфрансындан сонра тягсирляндирилян шяхс башга тибб мцяссисясиня кючцрülmяйib.

37. 2001-ъи ил 25 сентйабрда х-м Штеинерт мящкямя иъласынын сонунъу дяфя чаьырылдыьыны бяйан edib. Щямин эцн Рига Rеэионал Мящкямяси мяслящятляшмяк цчцн чыхыб эedib. 2001-ъи ил декабрын 19-дан 28-пя гядяр elan olunan ittiham щюкмц тягсирляндирилян шяхси тюрятдийи ъинайятлярдя тягсирли билмиш вя ону 9 ил azadlıqdan məhrumetmə ъязасына мящкум edib. Тягсирляндирилян шяхсин диэяр ъинайят йолдашлары да azadlıqdan məhrumetmə ъязасына мящкум olunublar.

Тягсирляндирилян шяхс mцяййян олунмамыш бир тарихдя Али Мящкямянин ъинайят ишляри палатасына апеллйасийа вepsə də, щяля дя она бахылмаyıb.

Говлугдакы сянядлярдян бялли олук ки, тягсирляндирилян шяхс щяля дя «Линезерс» хястяханасында нязарят алтында сахланылмагда давам едир.

ЫЫ. Мцвафиг дахили щцгуг вц ецскъиц

A. Гятимкан тядбирляри

1. Гятимкан тядбирляри щаггында цмуми низамнамядя мцвяггяти щябс

38. CPM-in 68-ъи маддясиня эюря, ишин эедишатына манея тюрятмяйя вя йа истинтагдан бойун гачырмаьа ъящдвц шцбщялцтьцнц тутарлы сцбут олдуьу тягдирдя тягсирляндирилян шяхся гаршы гятимкан тядбирляри тятбиг олуна биляр. Гятимкан тядбирляринин сяккиз нювц мювъуддур: йашайыш йерини дяйишмямяк щаггында

илтизам, шяхси тяминат, заминлик, полис нязаряти, ев дустаьлыьы, щябс вя щядди-булуьа чатмамышлар вя еляъя дя силащлы гцввялярдя хидмят едянляря тятбиг етмяк цчцн нязярдя тутулан мцвафиг сурятдя даща ики хцсуси тядбир.

CРМ-iн 72-ъи маддясиня эюря щяр щансы бир гятимкан тядбиринин сечими вя тятбиги ашаьыдакы мейарлара уйьун олараг щяйата кечирилир**:** ямялин аьырлыьы; тягсирляндирилян шяхсин шяхсиййяти; сонунъу цчцн истинтагдан бойун гачырмаг вя ишин эедишаты заманы манея тюрятмяк истяйинин эцман едилмяси; онун мяшьулиййяти, йашы, аиля вязиййяти; сящщяти, еляъя дя диэяр мцвафиг мейарлар. Щяр бир гяти-имкан тядбири лазымынъа ясасландырылмыш бир гярарла тятбиг олунмалыдыр.

39. CРМ-iн 75-ъи маддясиншт 2-ъи бяндиня эюря, «ев дустаьы етмяк (маоас арестс)» шяхсин бир йердян башга йеря сярбяст эетмясинин мясбурян мящдудлашдырылмасы демякдир; о, даим евиндя вя йа мянзилиндя галмалыдыр; Она гярар гябул едян шяхслярля ня йолла олурса-олсун ня рабитя васитяляри, ня йазышма вя йа ня дя цчцнъц шяхсин васитячилийи иля ялагяйя эирмяк гадаьандыр. «Бундан башга» мящбус едилмиш шяхсин еви вя йа мянзили нязарятя алына биляр вя онун щярякятляриня нязарят цчцн полис тяйин олуна биляр. Формал олараг щябсханада вя ев шяраитиндя мящбус едилмяк айры-айры тядбирлярдир. Анъаг буна бахмайараг онларын ейни просесыгфл шяртляри вя мцддятляри вар.

40. 76-ъы маддяйя эюря щябсдя сахланма щансы нювдя олурса-олсун йалныз щаким тяряфиндян вя йалныз ганун позунтусунда тягсирли билинян шяхся гаршы тятбиг олуна биляр. Щябс олунма щаггында ямр мараглы тяряфин иштиракынын ваъиб олмасы шярти иля полис вя йа прокурорлуг тяряфиндян тягдим олунмуш мадди сцбутларын юцлшшьц цыфыштвф нщчдфтэшэ нятиъясиндя гябул олунмалыдыр.

Йени латыш Ъинайят Мяъяллясинин 52-ъи маддясиншт 4 вя 5-ъи бяндляриня эюря мцвяггяти щябс цмуми азадлыгдан мящруметмя ъязасы мцддятиня щесабланыр.

2. Мцвяггяти щябс мцддятляри вя бу тядбиря гаршы шикайятлярин едилмяси йоллары

41. Сющбят илкин тящгигат мярщялясиндян пуевшнштц пбкц ъьмцййцеш рциы ъьввцештц кцрицкдшл зкштышздцкш мц жшлфнце мукьц ышыеуьш ишк-ишкштвцт цыфыдш ыъкцевц ацкйдцтшкдцк.

а) Илкин тящгигат

42. Йохлама вя истинтагдан ибарят олан илкин тящгигат мярщялясиндя мцвяггяти щябся алынманын илк мцддяти ики айдан артыг ола билмяз (CPM-in 77-ъи маддяси). Анъаг буна бахмайараг илкин истинтагы битирмяк вя бу мцддятдя иши мящкямяйя тягдим етмяк мцмкцн олмадыгда вя «гятимкан тядбирини дяйишмяйя сябяб олмадыгда», прокурор щакимдян щябсдя сахланма мцддятинин артырылмасыны хащиш едя биляр. Бу заман тягсирляндирилян шяхсин мц щттг мцлшдштшт вштдцтшдьцыш ющч мфсшившк. Бу щалда тягсирляндирилн шяхс Али Мящкямяйя шикайят яризяси иля мцраъият увцкцл, онун щябсдя сахланма мцддятини узатмаг щагда олан гярара гаршы уешкфя едя биляр. Али Мящкямя шикайят яризясиня гябул олундуьу вахтдан 7 эцн ярзиндя бахмалыдыр. Жшлфнцеюштш мц зкщлгкщкг вштдцвшлвцт ыщткф Фдш Ьцрлцьц гярар мукьцлдц ьцыцдцтш рцдд увшк (ЛЗЛ-тшт 222-сш ьфввцыштшт 1-сш ицтвш)
43. Мцщакимянин бу мярщялясиндя мцвяггяти щябсдя сахланманын сон мцддяти щеч бир щалда бир ил алты айдан артыг ола билмяз; яэяр бу мцддят кечдикдян сонра иш щяля дя мящкямяйя верилмяйибся, шяхс дярщал азадлыьа бурахылмалыдыр. Яэяр истинтагы йухарыда эюстярилян сон мцддятин гуртармасындан яввял битирмяк мцмкцндцрся, прокурорлуг бу мцддятин битмясиня щеч олмазса бир ай галмыш тягсирляндирилян шяхся вя онун вякилиня истинтаг сянядлярини таныш олмаг цчцн вермялидир. Бунунла беля, сянядлярин охунушуна сярф олунан вахт щябсдя сахланманын сон мцддятинин щесабланмасында нязяря алынмыр. (77-ъи маддя, 6-ъы бцтв). Яслиндя ися прокурорлуг вя мящкямядцк буну бу мцддят ярзиндя тягсирляндирилян шяхсин щябсдя сахланмасына иъазя верян норма кими шярщ едирляр.

б) Юцлшжьц мярщляыш

44. Прокурорлуг йекун иттищам актыны тяртиб етдикдян сонра иш говлуьуну, йяни истинтаг сянядлярини мящкямяйя тягдим едир (CPM-in 209-211-ъи маддяляри). Он беш эцн мцддятиндя мящкямя тягсирляндирилян шяхсин тягсиркар олуб-олмамасы барядя щеч бир мювге тутмадан гярара алмалыдыр ки, иш говлуьу тягсирляндирилян шяхси мящкямяйя ъялб етмяк цчцн кифайятдир, йохса иш прокурорлуьа эери гайтарылмалыдыр. Цмумиййятля, тягсирляндирилян шяхсин мящкямяйя ъялб олунмасы вясатятини тяк бир щаким веря биляр ки (223 му 226-сш ьфввцдцк), о да щямчинин гцввядя олан гятимкан тядбиринин сахланылмасы, дяйишдирилмяси вя йа ляьви щаггында фикрини билдирмялидир. Щаким гятимкан тядбиринин дцзэцн сечилдийини щесаб едирся, ону гяти гярарла тясдигляйир. Яэяр щакимдя бу тядбирин ясаслы вя ганунилийи барядя шцбщя варса, щаким бу мясяляни щялл етмяк цчцн мящкямянин бир щазырлыг иъласыны

чаьырыр. Щазырлыг иъласында гябул едилмиш йцкфквфт Али Мящкямяйя шикайят едиля ишдцк.

45. Принсипъя, тягсирляндирилян шяхсин щябсдя сахланмасы бир дяфя гярара алыныбса, бу гярар мцщакимя шскффеэтэт бцтцн биринъи мярщяляси бойу гцввядя галыр. Илкин тящгигат (истинтагдан) фяргли олараг, мцвяггяти щябс олунма мцддяти мящдуд дейил. Яслиндя, ганунвериъиликдя бу мярщяля цчцн щябсдя сахланылмадан шикайятетмя йолу нязярдя тутулмамасына бахмайараг, щакимляр тягсирляндирилян шяхсляр тяряфиндян тягдим едилян бцтцн азад олунма вясатятляриня бахырлар. Ъаваб мяктуб характерли олдуьундан она гаршы шикайят имкансыздыр; анъаг буна бахмайараг, даща мцряккяб ишлярдя, мящкямя юз фикрини гярар йолу иля билдирир.

CPM-in 237, 248 вя 465-ъи маддяляриня едилмиш дяйишикликляря даир 1999-ъу ил апрелин 1-дян гцввяйя минмиш ганун мящкямя иърааатында гятимкан тядбирляри иля ялагядар гярарлардан шикайят етмяк щцгугу верди. Лакин бу ганун йалныз иш мящкямядя бахылмаьа башландыгдан сонракы мярщяляйя аиддир. Бу щцгугун реаллашмасы ишя мящкямядя бахылмасы ян азы бир ай мцддятиня ецчшкц ыфдэтвэхэ рфдвфт асылыдыр. Мцвафиг гярарын билдиришиндян сонра йедди эцн мцддятиня шикайят вериля биляр. Мящкямя шикайят яризясиня дахил олдуьу вахтдан йедди эцндян эеъ олмайараг бахмаьа мяъбурдур.

Нящайят, 226-ъы маддянин цчцнъц абзасы дягиг олараг эюстярир ки, тягсирляндирилян шяхс юзцнцн азадолунма щагда вясатятини ишин мащиййятиня аид иъласда тякрар едя биляр.

Б. Щакимлярин гяряясизлик вя мцстягиллик тяминатларына вфшк мцддяалар.

1. Цмуми принсипляр.

46. Мящкямянин мцстягиллийинин ясас принсипляри Латвийа Руспубликасынын Лонститусийасында (*Ыфемукыьу*) нязярдя тутулуб. 83-ъц маддяйя эюря, щакимляр мцстягилдирляр вя йалныз гануна табедирляр.

4 декабр 1997-ъи ил ефкшчдш ганунла дяйишикликляр едилмиш 84-ъц маддяйя эюря, бцтцн щакимляр юмцрлцк олараг Парламент тяряфиндян тяйин едилирляр; тягацд йашына чатмаздан яввял, юз арзусу иля йалныз Парламент тяряфиндян вя ганунда нязярдя тутулмуш щалларда мясялян, мящкямя ислащедиъи коллеэийанын бир гярары вя йа бир ъинайят иттищамы ясасында тутдуьу вязифядян кянарлашдырыла биляр.

Щаким ассесорлара (*ешуыфы зшуыувуефош)* эялдикдя ися онлар мцвафиг Бялядиййя Шурасы тяряфиндян беш ил мцддятиня сечилшкдцк (1992-ъи ил 15 декабр тарихли

Мящкямя Сялащиййяти щаггында Гангнун 1 мц 2-сш ицтвдцкш *(Ликумс «Пар тиесг варг»).*
47. Мящкямя Сялащиййяти щаггында Ганунун 11-ъи маддясиня ясасян, щяр бир шяхс вя орган щакимлярин тохунулмазлыьына вя мцстягиллийиня щюрмят етмялидир. Щямчинин, мящкямялярдя ишляря бахылан заман истянилян сябябдян щакимя вя йа щаким-ассесора (щакимляря аид бцтцн сярянъамлар ейниликля иъласчы щакимляря дя шамил едилир) едилян щяр ъцр мцдахиля вя щяр ъцр тязйиг гадаьандыр. Щеч ня щакими фкфжвшквшхш иши вя йа мцшавиря отаьында сюйлянилян фикирляри ачыгламаьа мяъбур едя билмяз. Щямин ганунун 13-ъц маддяси щакимлярин тохунулмазлыг тяминатыны (о ъцмлядян ъинайят ишляриндя) бир-бир садалайыр.
48. 1999-ъу ил 31 марта гядяр гцввядя олмуш кечмиш Латыш Ъинайят Мяъялляси (Латвижас Криминалкодексс) вя йени Ъинайят Мяъялляси (Криминалликумс) мящкямя мцстягиллийиня гясди ъинайят гайдасында ъязяландырыр.
Щяр ики мяъялляйя эюря мящкямя ишиня едилян мцдахиля вя йа щакимя едилян тязйиг онун адына вя шяряфиня гясд ъинайят тяркибли ямялдир вя ъязаландырылыр.
Бундан башга, кечмиш Ъинайят Мяъялляси мящкямя цзвцня гаршы йюнялян щядяляри ачыг-ашкар ганун зозунтусу елан едирди. Бцтцн бу ганун позунтулары кечмиш Ъинайят Мяъяллясиня эюря беш ил азадлыгдан мящруметмя ъязасы вя йа ъяримя иля ъязаландырылырды.

2. Мящкямя цзвляринц етираз увшдьцыш вя прокурорун сялащиййятляри

49. СРМ-ін 22-ъи маддяси мящкямя цзвляри арасында зиддиййятли щаллара щяср олунуб. Бу маддяйя эюря, ишин нятиъясиндя бирбаша вя йа долайысы иля шяхси мараьы олан щаким говлуг ыцтцвдцкштшт фкфжвэкэдьфыэтвф иштирак етмямяли вя ищдян кянарлашдырылмалыдыр. Щямчинин 27-ъи маддяйя эюря, ядалятли олмасы щаглы олараг шцбщя алтына алынмыш бир щаким ишин мцзакирясиндя иштирак едя билмяз. Анъаг буна бахмайараг бу маддянин икинъи абзасы дягигляшдирир ки, щакимин вердийи гятимкан тядбирляри она етираза бяраят газандырмыр. Етиразла баьлы вясатятляр мящкямя истинтагы башланмаздан яввял тягдим едилмялидир. Мараглы тяряфин сонрадан етдийи вясатят йалныз ишдя щяр щансы бир уйьунсузлуг ашкарлфтвэхэ рфдвф гябул олунур (29-ъу маддя).
Яэяр ишя бахан Мящкямя тяркибинин цзвляриндян щяр щансы бириня етираз едилярся, беля щалда мящкямянин адындан йердя галан щяр ики цзм тяряфиндян (щаггында етираз едилян цзмцн иштиракы олмадан) гярар гябул олунур. Бу цзвляр арасындакы фикир

айрылыьы тялябин рядд едилмяси демякдир. Бцтцн щейятя етираз иряли сцрцлярся, гярар бцтцн щейят тяряфиндян гябул едилир.

Бцтцн бу гярарлар тякеши едилякяк дярщал елан олунурлар (30-ъу маддя)

50. Шжш фкфжвэкьфйвфт имтина етдийи тягдирдя бир щаким башга бир щакимля явяз олунмалы вя проседурун чякишмя мярщяляси щяр бир щалда йенидян башланмалыдыр. CPM-in 28-ъи маддясиндя беля дейилир:

«Япяр щакимин мящкямянин щяр щансы бир мярщялясиндя вердийи щюкм вя гярарэ ляьв едилибся, щансы мящкямя инстансийасы олурса-олсун, щямин щаким шжшт фкфжвэкэдьфыэтвф иштирак едя билмяз».

51. CPM-in 41-ъи маддяси ъинайят мцщакимя шскффеэтвф прокурорун сялащиййятлярини низамлайыр.

«Прокурор ъинайят иеешрфьштэ башлайыр; шяхсин ъинайят мясулиййятиня ъялб едилмясиня гярар верир; она иттищам едилмяси щаггында мялумат верир; тягсирляндирилян шяхси диндирир; истинтаг щярякятляри апарыр вя йа буну полися тапшырыр; йекун иттищам актыны тяртиб едяряк иши мящкямяйя верир; истинтаг ишиня аид сяняд вя материаллары топлайыр вя йа гиймятляндирир; биринъи штыефтышнф вя апеллйасийа мящкямяляри гаршысында иттищамы мцдафия едир; мящкямя вя йа щакимлярин пис вя йа гейри-гануни тяртиб едилмиш гярарларына гаршы етираз едир; кассасийа мящкямяси гаршысында иштирак едир; йени фактларын цзя чыхмасы иля ялагядар йени бир истинтаг досйеси ачыр; щямчинин щазырки мяъялля тяряфиндян она верилмиш диэяр сялащиййятляри иъра едир»

Ъ. Аиля цзвляри иля эюрцш вя нфяыжьфдфкф йщнгдфт ьцрвгвшннцедцк

1. *Аиля цзвляри иля эюрцш*

52. Яризячи тяряфиндян нязяря чатдырылан фактлар заманы мцвяггяти щябс шяртлярини низамлайан йеэаня мятт Дахили Ишляр Назирлийинин чцсуси гейд етдийи шцбщяли шяхслярин мцвяггяти щябся алынмасы вя йа истинтаг тяъридханаларында сахланылмасы цсулу иля ялагядар Дахили Ишляр Назиринин 1994-ъц ил 30 апрел тарихли 113 сайлы гярары иди. Бу гярарын 32-ъи маддясиндя беля дейилирди:

«Мцвяггяти щябс олунмуш шяхсляр юз аиля цзвляри вя йа диэяр шяхслярля гысамцддятли эюрцш цчцн иъазя ала билярляр. Йалныз иг шсфяц ъинайят просесини щяйата кечирян шяхсин вя йа органын иъазяси иля щябсдя сахланылма йерляринин мцдириййяти тяряфиндян вериля биляр. Шсфяц шяхсин сахландыьы мцяссисянин

мющцрц иля тясдиглянмялидир вя казылыг о щалда веридшк ки, щябсдя сахланылан шяхс сахландыьы мцддятдя щеч бир ъидди ганун позунтусуна йол вермямиш олсун. Бу ъцр эюрцшляря айда бир дяфядян тез мя эюрцш мцддяти бир саатдан чох олмамаг шяртиля иъазя верилир. Бу ъур иъазяляря истинтаг тяъридханасы мцдириййятинин дя разылыьы олмалыдыр.

Йазылы иъазядя эюрцшц гябул едян вя эюрцшя эялян шяхсляр айдын эюстярилмялидир. Щябсдя сахланылан шяхсин ейни вахтда ики няфярдян артыг шяхсля эюрцшмясиня иъазя верилмир. Истинтаг просесини щяйата кечирян шяхс вя йа мящкямя тяряфиндян верилян иъазя йалныз бир эюрцш цчцн етибарлыдыр».

2001-ъи ил 9 май тарихли 63 сайлы гятнамя иля Ядлиййя Назири Мцвяггяти Щябс Шяртляри щаггында йени Регламенти ецывшй увши. Рцьшт Куйдфьутешт 25-ъи маддяси бу мящдудиййятляри гцввядя сахлайыб.

53. 2001-ъи ил 19 декабр тарихли гякфкэ шдц Конститусийа Мящкямяси йухарыда ады ъякилмиш 63 ыайлы гятнамянин бязи мцддяаларына даир елан едиб ки, Латыш Конститусийасы вятяндашларын шяхси щцгугларына щяр ъцр мцдахиляни гадаьан едян сяняд кими шярщ едилмяли иди. Якс тягдирдя Конститусийайа эюря Назирляр Шурасы тяряфиндян гябул едилмиш бир низамнамя вя йа бир ганун вятяндашларын щцгугларынын щяр ъцр мящдудиййяти тяк бир Назир гятнамясиля Конститусийайа зидд щесаб едилмяли иди.

2. Тягсирляндирилян шяхсин нфяэжьфдфкэтф ьцрвгвшннце йщнгдьфыэ

54. Тягсирляндирилян шяхсин телеграф вя почт васитясиля йазышмаларынын тутулуб сахланмасы *(ареста узликсана паста ун телеграфа кореспонденъеи унт ас изнемсана)* CPM-in 176-ъы маддясиля низамланыр. Бу нормайа ясасян, яэяр ыющият аьыр ъинайят вя йа ганун позунтусундан эедирся, бу тядбир йалныз щаким вя йа мящкямя тяряфиндян ямр едиля биляр.

Мяктубларын сахланылыб мцсадиря едилмясиня фид гярарын суряти гябул едилдикдян ыщткф прокурор ону вя еляъя дя сахланылан мяктублары эери эютцрмяк цчцн тяртиб олунмуш вахт ъядвялини дя почт идарясиня эюндярир. Почт идарясиндя прокурор тягсирляндирилян шяхсин истинтаг едилян ъинайят ишиня даир сяняддцк олан мяктубларытэ мцсадиря едир мц эютцрцб юзц иля апарэк.

Почт гутусундан мяктубларын мцсадиря едилмяси щаггында тядбирин дайандырылмасы прокурор тяряфиндян ямр олуна биляр, бу заман почт мцдириййяти дярщал хябярдар едилир.

CPM-in щеч бир мцддяасы мяктубларын тутулуб мцсадиря едилмясиня гаршы щеч бир шикайят вермя щцгугуну бирбаша нязярдя тутмур.

Д. Башга мцддяалар

1. Ишя гясдян зийан вурараг иши позма

55. Кечмиш Ъинайят Мяъяллясинин 64-ъц маддясиндя ишя гясдян зийан вурараг иши позманын ыон мягсяди Латвийа Кеспубликасыны зяифлятмякдян ибарят олан «(...) милли игтисадиййатын пул системини вя йа диэяр сащялярини мящв етмяк мягсяди эцдян иш вя йа щярякят (кими) еляъя дя бу позунту, мцясышыц мц (...) щтдфкэт нормал фяалшннцештц гаршы тюрядилдийи заман иътимаи вя шяхси тяшкилатларын фяалиййятиня гаршы йюнялдилмиш ямял кими кими» ъцннцт увшдши.

Щт шлш шддшл щябс ъязасы нязярдя тутулан бу саботаж кечмиш Ъинайят Мяъяллясинин 7-сш маддясинин 1-сш ицтвштшт икинъи абзасы иля «аьыр ъинайят» кими гиймятляндирилиб.

2. Йярарлардан шикайят увшдьцыш

56. CPM-in 465-ъи маддясинин биринъи абзасына ясасян, «мящкямянин вя йа щакимин рцля гцввяйя минмямиш вя щаггында шикайят щцгугу ганунла нязярдя тутулан щюкмц прокурорун тапшырыьы иля 10 эцн мцддятиндя гярары гяти олан Али Мящкямя гаршысында чякишмя обйекти ола биляр».

РЪЙГЙ ЬЦЫЩДЦДЦКШ

57. Мящкямя илкин шяртляря ясасян Яризячинин шикайят етдийи мцщакимя шскффеэтэт щяля дя ыщтф нуеьцвшнштш, ишин Али Мящкямянин ъинайят ишляри палатасы гаршысында бя щяллини эюзлямясиня ирад тутур. Анъаг буна бахмайараг о гейд едир ки, ъавабдещ Щюкцмят бу мясяля щаггында гябуледилмязлийя даир щеч бир мцстясна щал эюстярмяйиб.

Ы. Конвенсийанын 5-ъи маддяыштшт 3-ъц бяндинин эцман едилян позунтусу иля баьлы

58. Яризячи шикайят яризясиндя эюстярир ки, онун илкин щябс мцддяти алты илдян чох олдуьу цчцн Конвенсианын 5-ъи маддясинин 3-ъц бянди позулараг аьлабатан мцддят щяддини ашыб. Рцьшт ицтввц вуншдшк:

«Бу маддянин 1-ъи бяндинин «с» алт бяндиня мцвафиг олараг тутулмуш вя йа щябся алынмыш щяр кяс аьлабатан мцддят ярзиндя мцщакимя олунмаг вя йа истинтаг мцддятинвц азад едилмяк ръйгйгтф ьфдшлвшк. Фяфв увшдьцл мящкямядя иштирак етмя тяминатларынын тягдим едилмяси иля шяртляндириля биляр».

Ф. Тцяцкц фдэтьфдэ щдфт ьцкрцдц

1. Тяряфлярин аргументляри

59. Щюкцмят илк нювбядя ону гейд едир ки, Яризячинин рясми олараг щябсдя сахланылмасына ващид мейарлара эюря гиймят вериля билмяз, чцнки тягсирляндирилян шяхс щеч дя бцтцн бу мцддяти щябсдя кечирмямишдир. Буну нязяря алараг Щюкцмят вурьулайыр ки, шикайятчи бир нечя дяфя хястяханада йерляшдирилиб вя 14 октйабр 1997-ъи иля гядяр ев дустаьы едилиб.

Бунун нятиъясиндя Яризячи истинад етдийи щябс мцддятинин 3 айыны хястяханада вя 11 ай 12 эцнцнц йашадыьы евдя кечирмишдир.

Бу ики мярщялядян сюз ачан Рюкцмят хатырладыр ки, 5-ъи маддянин 3-ъц бянди йалныз садяъя азадлыьын мящдудлашдырылмасына дейил, цмумиликдя азадлыгдан мящруметмяйя аиддир. Бу щалда Рюкцмят Яризячинин кардиолоэийа сащяси цзря ян йахшы мцтяхяссисляря етибар едиляряк яксяр вахтларда тяъридханадан кянарда тибб мцяссясиндя йерляшдирилдийини вурьуламышдыр. Щямчинин ев дустаьы олдуьу мцддятдя Яризячинин аиля цзвляри иля цнсиййятиня щеч бир мящдудиййят гойулмамышдыр. Бундан башга, Рюкцмят диггяти шяхси мянзилдя тягсирляндирилян шяхс цчцн йарадылмыш ращатлыьа ъялб едир. Нятиъя етибариля Рюкцмят цмид едир ки, Яризячинин ня хястяханада галдыьы, ня дя ев дустаьы олдуьу мцддят 5-ъи маддянин 3-ъц бяндиндя нязярдя тутулан азадлыгдан мящрум едилмяйя шамил едиля билмяз, бу мцддяайа башлыъа олараг йалныз 3 ил 8 ай вя 2 эцндян ибарят бир мцддяти аид етмяк олар.

60. Икинъи нювбядя Рюкцмят хатырладыр ки, Латвийайа мцнасибятдя Лонвенсийа йалныз 1997-ъи ил 27 ийундан гцввяйя миниб вя мящкямя бу тарихдян яввялки дюврц ящатя едян щябся алынма мцддяти щаггында фикир сюйлямяйя сялащиййятли дейил. Хцсусиля дя, Рюкцмят гейд едиб ки, мящкямя ишинин илкин истинтагына йекун вурулуб

вя иш мящкямяйя 1997-ъи ил 12 ийунда, йяни йухарыда эюстярилян тарихдян яввял верилиб. Беляликля, Мящкямянин арашдыра биляъяйи йеэаня мцддят 1 ил 9 ай вя 11 эцня гядяр азалмыш олур.

61. Яризячи Рюкцмятин ясас принсиплярини иддиа едир. О эюстярир ки, щятта хястяханада ецскшвчфтфвф олдуьундан даща артыг мящрумиййятляря мяруз галмышдыр. Бунунла баьлы о гейд едир ки, она гаршы тятбиг олунмуш нязарят вя тящлцкясизлик ецвишкдцкш Дахили Ишляр Назирлийинин тяъридханада мцвяггяти щябс олунма режими мцвафиг тялиматла идаря олунурду. Юзцнцн ев дустаьы сахланмасына пцдвшлвц шыц Яризячи чфеэкдфвэк лш, щяким мцайиняляри нязяря алынмаса, о, ейваны олмайан вя сяс-кцйлц щяйятя ачылан мянзилинин кяндарыны беля аша билмяйиб, мянзилдяки бцтцн щярякятляриня даим силащлы полис тяряфиндян хцсуси гурьулар васитясиля нязарят едилиб вя аиля цзвляриндян башга щяр щансы шяхсля эюрцшмяк вя нфяэжьфй мящдудиййяти дяйишилмяз галыб. Яризячи мящз *Мансини Шталийайа* гаршы ишя (2 август 2001-ъи шд ефкшчдш, 44955/98 сайлы, дяръ олунмамышвэк) истинад едяряк гейд едир ки, бу ишдя мящкумун ев шяраитиндя дустаг едилмяси азадлыьын мящдудлашдырылмасы кими дейил, ясл «азадлыгдан мящруметмя» кими щесаб едилмишдир. Бундан башга о, гейд едир ки, Латыш йени Ъитфнце Зкщыыуыгфд Бяъяллясиня эюря хястяханада йерляшдирилмя, еляъя дя ев дустаьы едилмяк тяъридханада мцвяггяти щябс едилмя кими ъяза щесаб едилир. Нятиъя етибариля о, цмид едир ки, бу ики она гаршы тятбиг едилмиш тядбирляр ъяза нювц кими нязяря алынарса, 5-ъи маддянин 3-ъц бяндиндя эюстярилян бу мцддяа ясасында «азадлыгдан мящруметмя»нин цмуми мцддятинин позунтусу ашкара чыхыр.

2. Мящкямянин вердийи гиймят

62. Мящкямя хатырладыр ки, «азадлыг щцгугу»ну бяйан едяркян, 5-ъи маддя шяхсин физики азадлыьыны нязярдя тутур; онун мягсяди щеч кясин ганунсуз олараг бу азадлыгдан мящрум едилмяьцсини тямин етмякдир. Явязиндя бурада сющбят башлыъа олараг 4 сайлы Протоколун 2-ъи маддясиндя эюстярилян щярякят етмяк азадлыьына гойулан мящдудиййятлярдян эетмир. Фярдин «азадлыгдан мящрум едилмяси»ни мцяййянляшдирмяк цчцн нязярдян кечирилян щюкмцн иъра нювляри вя нятиъяляри, мцддяти, цсулу кими мейарлар топлусуну нязяря алмаг лазымдыр. Азадлыгдан мящрум едилмя вя фяфвдэхэт мящдудлашдырылмасы арасында хцсусиййят вя мащиййят дейил, йалныз интенсивлик вя дяряъя фярги вардыр. (бах: 1980-ъи ил 6 нойабр тарихли *Эцззарди Италийайа гаршы,* А серийасы, 92-ъи параграф. сящ. 33, 39 сайлы иш вя 1996-ъы ил 25

ийун тарихли *Амур Франсайа гаршы* иш, Щюкм вя гярарлар топлусу (1996-ЫЫЫ сящ. 848 §42).

63. Мящкямя тясдиг едир ки, 1997-ъи ил 14 октйабр тарихли гярарла Рига Реэионал Мящкямяси Яризячини CPM-in 75-2 маддясиндя нязярдя тутулан хцсуси гятимкан тядбири кими ев дустаьы сахлайыб, 1998-ъи ил сентйабрын 25-дян сонра о, йенидян тяъридханайа гайытмаьа мяъбур едилиб. Щт ишк фнвфт гягт ыъкцт бцтцн бц мцддят ярзиндя яризячи даим нязарят алтында вя формал олараг мянзили тярк етмяк гадаьасы иля юз мянзилиндя дустаг едилиб. Мящкямя беля щесаб едир ки, бунун Конвенсийанын 5-ъи маддясиндя нязярдя тутулан «азадлыгдан мящруметмя» кими дяйярляндирилмяси цчцн бу мяъбурийййятин дяряъяси кифайят едир (бах; йухарыда ады ъякилян *Мансини Италийайа гаршы*, б.17) Мящкямянин фикринъя, Яризячинин щябсханадан лцтфквф чцыецчфтфнф нукдцжвшкшдьцыш афлеэ вф иг йцишдвцтвшк. Рцйшйцевц, шыештефй ыцтцвдцкштвцт фнвэт щдгк лш, Яризячини фвш чцыецчфтфдфквф нукдцжвшкьцнц шсфяц мукцт Кшйф Әкфяш Мцрлцьцыш щтф йфкжэ ецвишй щдгтфт гятимкан ецвишкштшт ьфршннцештш щ йцвцк вц вцншжьцвш, юътлш щ, ръйгйш ифчэьвфт ъъмцйййцеш ьцригы щдфкфй йфдэквэ. Игтвфт ифжйф Ьцрлцьц пбыецкшк лш, тягсирляндирилян шяхсин тцяфкце фдеэтвф йфдвэхэ чцыецчфтфтэ ецкл уеьцнц шчешнфкэ юфеьэквэ мц щтгт рцкцлце уеьцл фяфвдэхэтф йщнгдфт ьцрвгвшнннцедцк рциычфтфвфлэ щдц унтш швш. Иг жцкедцкдц Ьцрлцьц ъьшв увшк лш, ыцррцештшт фхэкдфжьфыэ щдц ифхдэ щдфкфй təqsirləndirilən şəxsin фвш ешии ъъцыыышыцддцкштвц нукдцжвшкшдьцыш вфшь йъммцвц щдфт ъъмцйййцеш рциы жцкедцкштвцт мц фвш ишк куошьвцт шифкцевшк. Иъеът иг фвэюцлшдцт ъъмфашй ьцкрцдцдцк Лщтмутышнфтэт 5-сш ьфввцыштц жфьшд увшдц ишдцк.

64. Ьцрлцьц Рблъьцешт тягсирляндирилян шяхсин ум вгыефхэ увшдцклцт мц чцыецчфтфнф нукдцжвшкшдцклцт рциычфтфвфт вфрф нълыцл жцкфшевц ыфчдфтэдьфыэ ашлкштш шввшф уеьшк. Фтсфй игтф ифчьфнфкфй, щ чфеэкдфвэк лш, 5-сш ьфввц фяфвдэйвфт ьцркгь уеьц жцкедцкштш пбыецкьшк (ифч: нгчфкэвф ады ъякилян *Мансини Италийайа гаршы*, б16, еляъя дя *Д.Алманийайа гаршы* 11703/85 сайли, 1987-ъи ил 9 декабр Комиссийанын гярары, Гярарлар вя щесабатлар (ДК) 54, сящ.117 вя *А.Б. Исвечряйя гаршы*, 20872/92 сайлы яризя, 1995-ъи ил 22 феврал тарихли Комиссийанын гярары, ДК 80, сящ. 55). Яслиндя, Лонвенсийанын сялащийййятли органларынын «интенсивлик» вя «пилля» анлайышлары 5-ъи маддянин тятбиг едилмя мейарлары кими щябс ъязасынын чякилдийи мцхтялиф йерлярин дахили гайда вя ращатлыг фяргляриня дейил, йалныз щярякятетмя азадлыьы мящдудийййятинин дяряъясиня аиддир.

65. Щямчинин Мящкямя Латвийайа мцнасибятдя Конвенсийанын гцввяйя миндийи 1997-ъи ил 27 ийун тарихиндян башлайараг мъвяггяти щябсин мцддяти щаггында мцвафиг шикайяти ясассыз щесаб едир. Анъаг буна бахмайараг, о хатырладыр ки, щябсялма мцддятинин аьлабатан характерини мцяййянляшдирмяк цчцн о, йухарыда эюстярилян тарихдян яввялки щябсялынма мярщялясини дя нязяря ала биляр. (бах: *Лечиус Литвайа гаршы*, 34578/97 сайлы, б91, ЪЕДЩ 2000-ЫХ вя *Тззаска Полшайа гаршы*, 25792/94 сайлы 11.07.2000. 54, чап олунмайыб)

66. Конвенсийанын 5-ъи маддянин 3-ъц бюлцмцндя нязярдя тутулмуш мярщялянин Яризячинин щябс олундуьу тарихдян, йяни 1995-ъи ил 14 ийулдан башладыьыны иддиа етмяйя щеч ня ясас вермир. Бу дюврцн сон мцддятиня эялдикдя ися Мящкямя хатырладыр ки, бу йалныз биринъи инстансийада иттищамын ясаслылыьы гярара алындыьы эцндцр. *(Лабита Италийайа гаршы* (ЭЪ), 26772/95 сайлы 147, ЪЕДЩ 2000-ЫВ вя *И.А.Франсайа гаршы* 1988-ъи ил 23 сентйабр тарихли иш, мяъмуя 1998-ВЫЫ, сящ. 2978, 98). Беляликля, Яризячинин мцвяггяти щябс мцддяти Рига Ярази Мящкямяси тяряфиндян биринъи инстансийада мящкум едилмянин елан едилмясинин сон тарихиндя- 2001-ъи ил 28 декабрда битиб. Яввялдя дейилянляри нязяря алараг Мящкямя щесаб едир ки, Конвенсианын 5-ъи маддясинин 3-ъц иьтвш тбйеунш-тцяцквцт ифчэдфт ъъввце 6 ил 5 ай вя 14 эцн давам етмиш вя бунун 4 ил 6 айы Конвенсийа Латвийайа мцнасибятдя гцввяйя миндикдян сонракы мцддятя аиддир.

Б.Щябсдя сахланма мцддятинин аьлабатан характери

1.Тяряфлярин аргументляри

67. Рига Ярази Мящкямясинин Яризячинин азадедилмя щаггында вясатятлярини систематик олараг рядд етмясиня эялдикдя ися Рюкцмят щесаб едир ки, Яризячи ишлядийи банкда олдугъа мясулиййятли вязифя тутдуьундан онун иттищам едилдийи ганун позунтусунда шцбщяли щесаб едилмяси цчцн егефкдэ мц цыфыдэ сябябляр, синайят щцгугу нормасы иля гадаьан олунан, гуллуг мювгейиндян тамащ мягсядиля истифадя олунмасыны тясдиг едян факт вя ясас мювъуд олуб. Щямчинин, Щюкумят тюрядилмиш ъинайятвц барясиндя щябс гятимкан тядбири верилмиш сюзцэедян банкын шцбщяли билинян даща ики рящбяр шяхсинин гачыб эизлянмяси фактэтф истинад едяряк тягсирляндирилян шяхсин истинтаг вя мящкямядян эизлянмяк тящлцкясини реал щесаб едир. Бундан башга, щябсдя сахлатьф, тягсирляндирилян шяхсин диндирилмяси вя мящкямянц эялмясини тямин етмяк цчцн ваъиб иди. Щюкцмят хцсусиля гейд едир ки, тяхминян бир ил вя алты ай давам едян истинтаг заманы тягсирляндирилян шяхс ийирми

ики дяфя диндирилиб ки, бу да мящкямя цчцн гиймятли мялуматларын топланмасына имкан вериб. Щюкцмятин фикринъя, бу фактын юзц беля мцряккяб вя долашыг мящкямя ишиндя прокурорлуьун ишинин сямярялилийини сцбут етмяк цчцн кифайят едир. Бундан башга, Щюкумят хатырладыр ки, CPM-ə уйьун олараг, мцвяггяти щябсдя кеъирилян вахт цмцми ъяза мцддятиня щесабланыр.

Нгчфкэвф вунщдцтдцкш нязяря алараг, Щюкцмят беля нятиъяйя эялир ки, тягсирляндирилян шяхсин щябсдя сахлама мцддяти Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 3-ъц бяндиня эюря аьлабатан олуб, щябсдя сахламанын юзц 5-ъи маддянин 1-сш ицтвштвц эюстярилян тялябляря уйьун иди.

68. Ярizяъи гейд едир ки, Щюкумятин юз мялуматында эюстярдийи ики ясас аргументдян щеч бири (онун банк системиндя йцксяк вязифя сащиби олмасы вя истинтагдан вя мящкямядян гачмаг тящлцкясинин реал олмасы сябябиндян ирялi эялян шцбщялярин мцмкцнлцйц) онун щябсдя сахлама мцддятинин артырылмасы иля баьлы гябул едилян чохсайлы гярарларда ачыгланан сябябляр арасында эюстярилмяйиб. Бундан башга, Ярizячи вурьулайыр ки, ев дустаьы олдуьу вахтдан о, ня ядалят мцщакимясиндян гаъыб эизлянмяйя чалышыб, ня дя ки, истинтага мясул шяхслярля ямякдашлыгдан имтина едиб. Буна эюря дя онун давранышында гачмаг ещтималынын эцман едилмясиня щеч ня ясас вермирди. Банкын ъинайятдя шцбщяли билинян диэяр ики йцксяк вязифяли шяхсинин гаъыб эизлянмякляриня эялдикдя ися, Ярizячи онларын сонрадан щябс едилмяляриня бахмайараг, щеч вахт истинтагдан бойун гаъырмаьа ъящд етмядиклярини ьшыфд ъякир.

69. Цмумиййятля, Ярizячи щесаб едир ки, иш щакимя эюндярилдикдян сонра Щюкумят онун щябсдя сахланмасына щагг газандыраъаг щеч бир сцбут тягдим етмяйиб. Мящкямяляр онун щябсдя сахланылма мцддятини узатмагла яслиндя игтф зярурятин олуб-олмамасыны вя она гаршы башга бир гятимкан тядбирини тятбиг етмянин мцмкцнлцйцнц тящлил етмякдянся, Мящкямяни Ярizячинин азадлыьа бурахылмасына бяраят газандыраъаг ящямиййятли дяйишиклик етмяляриня инандырмалы швшдяр.

Нящайят, Ярizячи иддиа едир ки, щябсдя сахланма мцддятинин аьлабатанлыьына эялдикдя онун сящщятинин аьыр вязиййяти вя щябс ъязасынын яксяр щиссясини кечирдийи тяъридхананын йарарсыз шяраити факты ясас фактор тяшкил едир.

2. Мящкямянин вердийи гиймят

а) Мящкямя тяряфиндян тяйин едилмиш ясас принсипляр

70. Щяр шейдян яввял Мящкямя хатырладыр ки, щябсдя сахланма мцддятинин аьлабатан хцсусиййяти мцъярряд дейил вя тягсирляндирилян шяхсин щябсдя сахланылмасынын ганунилийи щцк ишк рфдвф ишин хцсусиййятляриня эюря гиймятляндирилир.
Щябс едилмя иддиасы Конвенсийанын 5-ъи маддясиля мцяййян едилмиш шяхси азадлыьа щюрмят маддясиндя эюстярилян тягсирсизлик презумпсийасына бахмайараг, яэяр мцяййян цстцнлцк тяшкил едян ясл иътимаи мараг тялябатыны ашкара чыхарырса йалныз верилмиш конкрет ишдя юзцня щагг газаныр. (Ифч:йухарыда ады чякилмиш *Лабита Италийайа гаршы* б.152, еляъядя *Кудла Полшайа гаршы*, [ЭЪ], 30210/96 сайлы, §110, ЪЕДЩ 2000-ХЫ, вя 254-А сайлы, серийа А, сящ. 15, §30,*W. Исвеъряйя гаршы* ишиндя, 1993-ъц ил 26 йанвар тарихли).
Верилмиш щяр щансы бир мящкямя ишиндя тягсирляндирилян шяхсин мяруз галдыьы мцвяггяти щябсин аьлабатан мцддяти ашмамасына нязарят етмяк илк нювбядя мящкямя органларынын пайына дцшцр. Бу щалда, онлара тягсирсизлик презумпсийасы принсипини лазымынъа нязяря алараг, ашкарланаъаг бцтцн щаллары юйрянмяк вя 5-ъи маддя иля мцяййянляшмиш ганун позунтусуна щагг газандыран иътимаи мараг тялябини кянарлашдырмаг вя буну азад едилмяк щаггында vясатятя dair мцвафиг гярарларда нязяря алмаг лазымдыр. Гярарларда ады чякилян сябябляря вя мараглы тяряфин эюстярдийи мцбаршыц доьурмайан факторлара эюря Мящкямя тяйин етмялидир ки, 5-ъи маддянин 3-ъц бянди иля тяминат верилян щцгуглар позулуб, йохса йох. (бах; *Мцллер Франсайа гаршы* мящкямя иши цзря 17 март 1997-ъы ил тарихли гярара, Мяъмуя 1997-ЫЫ, с. 388, § 35)
71. Мящкямя щямчинин хатырладыр ки, тутулмуш шяхсин ъинайят ямялиндя шцбщяли билинмясиндя мцмкцн олан сябяблярин onун щябсдя сахланылмасынын ваъиб шяртидир. Онда Мящкямя сцбут етмялидир ки, мящкямя органлары тяряфиндян гябул едилмиш диэяр сябябляр азадлыгдан мящрумиййятя бяраят газандырмагда давам едирлярми. Онлар юзлярини кифайят гядяр вя ящямиййятли кими эюстярдикдя, Мящкямя еляъя дя арашдырыр ки, сялащиййятли милли щюкцмят органлары мящкямянин эедишатыны излямяйя «хцсуси сяй» эюстяриблярми (бах; йухарыда ады чякилян *Кудла Полшайа гаршы* мящкямя иши, § 111 вя *И.А. Франсайа гаршы* мящкямя иши, § 102). Бу ъящятдян истинтагын мцряккяблилийи вя онун хцсусиййятляри нязяря алынмасы ваъиб олан елементлярдир. (бах: *Скот Испанийайа гаршы* 18 декабр 1996-ъы ил тарихли мящкямя иши, Мяъмуя 1996-ВЫ, с. 2396, §74)

б) Ыбяъпувцт щалда адичякилян принсиплярин тятбиги

72. Щазыркы ишдя, Мящкямя гейд едир ки, Конвенсийа Дфемшйайа мцнасибятдя гцввяйя миндикдян сонра Рига Реэионал Мящкямяси яризячинин азадлыгдан мящруметмяк мясялясиня доггуз дяфя бахыб: яввялъя 1997-ъи ил 30 ийунда прокурорлуьун иш говлуьуну гябул едилдикдян сонра тягсирляндирилян шяхсин щябсдя сахланылмасы гярара алыныб вя сонра онун азад едилмяси щаггында вясатятляриня 15 декабр 1998, 3 сентйабр вя 27 октйабр 1999, 24 феврал, 1 март вя 30 март, 11 апрел вя 15 ийун 2000-ъи ил тарихли гярарларла рядд ъавабы верилиб. Онун азадлыьа бурахылмаг щаггында вердийи вясатятляри рядд етмяк цчцн Кшйф Якфяш Ьцрлцьцыш тягсирляндирилян шяхсин тягсирли билиндийи ъинайятин аьырлыьыны, яризячинин шяхсиййятини, еляъя дя онун азад едилмясиня бяраят веряъяк йени фактларын олмадыьыны ясас тутмушдур. Мящкямя яслиндя йухарыда ады чякилмиш бцтцн гярарларла бу цч аргументи тякрар едиб.

73. Мящкямя мцзакиря едилян гярарларда ясас кими эюстярилян дялил вя сцбутларын чох мцъярряд вя бясит характерли олмасыны илк дяфядян гейд едир. Яслиндя, яризячинин азадлыьа бурахылмаг щаггында вердийи вясатятляри рядд етмякля ярази мящкямяси CPM-in 72-ъи маддясиндя садаланан бязи мейарлары йада салмагла кифайятлянмиш вя яризячинин шяхси мисалында ифчэдфт бу мейарларын щансы тярздя вя щансы юлчцдя щдвгхгтг дягигляшдирмядян йалныз бир гятимкан тядбириня цстцнлцк верши (бах: йухарыда ады чякилмиш *мутатис мутандис,Лабита Iталийайа гаршы* шжш , 163-съ ицтвш). Мящкямя тясдиг едир ки, тягсирли билиндийи ъинайятин аьырлыьы, яризячинин бу ъинайятляри тюрятмякдя шцбщяли билинмяси йалныз илкин щябся щагг газандыра билярди. Анъаг буна бахмайараг мцяййян вахт кечдикдян сонра, бу аргументляр лабцд олараг юз ящямиййятини итиряряк тягсирляндирилян шяхсин сонракы дюврдя азадлыгдан мящрум едилмясиня щагг газандырмаьа кифайят етмяйибляр. Яризячинин бу гядяр узун мцддятя щябсдя сахланмасы цчцн йалныз Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 3-ъц бятвштвц нязярдя тутулан мцвафиг щаллара истинад едян тутарлы ясасларын олмасы ваъиб иди.

74. Мящкямя сюзцэедян щалда буна охшар сябябляр ашкарламайыб. Демяк олар ки, мцбащися доьуран бцтцн гярарларда яризячинин шяхсиййятиня истинад едилмяси щеч бир дягиг фактла сцбут олунмадыьындан Мящкямя буну инандырыъы гябул етмяйиб. Рюкцмятшт хатырлаевэхэ лшьш тягсирляндирилян шяхсин ядалят мцщакимясиндян гачыб эизлянмяси тящлцкясиня эялдикдя идся Мящкямя гейд едир ки, 1997-ъи ил ийун айындан бязи милли мящкямяляр бу сябяби ясас тутмамышлар. Беляликля, бу сябяб сонракы дювря шамил едиля билмяз. Мящкямя хатырладыр ки, щяр фярз олунан щалда, бу ъцр тящлцкя заман кечдикъя азалыр. Чцнки илкин щябс мцддятинин сонралар (ьфкфйдэ ецкцашт ьцкгя йфдьфйвфт урешнфе уевшнш) щябс ъязасы мцддятиня

щесабланмасы тягсирляндирилян шяхсин онун гачмаг ъящдинин азалдылмасы мащиййятини дашыйыр (бах: *Матзнеттер Австрийайа гаршы* 10 нойабр 1969-ъу ил тарихли мящкямя иши, А серийасы 9-сг сщдв, с. 32, б.11 вя *Б.Австрийайа гаршы* 28 март 1990-ъы ил тарихли мящкямя иши, с.175, А серийасы с. 14, б.44). Яризячинин юзцнцн ядалят мцщакимясиндян гачыб эизлянмяйя щеч бир ъящд етмямясиндян иряли эяляряк, Мящкямя мцвафиг мярщялядя яввялдян сона гядяр бу ъцр тящлцкянин реаллыьына сюзцэедян щалда ясас эюрмцр.

75. Бундан башга ишшт фкфжвэкэдьфыэтэ ыъкцедцтвшкьцл мягсядиля яризячинин сялащиййятли мящкямя органы гаршысында мящкямяйя эялмяйин ваъиблийиндян сющбят эедяркян сюзцэедян щалда сон сябяб кими ситат эятирилян Мящкямя щяр шейдян яввял гейд едир ки, бу мясяля щагйэтда Рюкцмят тяряфиндян эюстярилян аргументин мащиййяти щакимя верилмяздян яввялки мярщяляйя аиддир. Мцщакимянин сонракы дюврцня эялдикдя, Мящкямя мцяййян едир ки, 16 октйабр 1997-ъи илдян, 14 сентйабр 1998-ъи иля гядяр щеч бир истинтаг тядбиринин щяйата кечирилмямяси садяъя бошуна итирилян вахтдан ибарят олмушдур; бунунла беля бу мцддят 11 ай давам етмишдир. Бурада щяля йалныз ян тутарлы сябябляр мараглы шяхсин бцтцн бу дювр ярзиндя щябсдя сахланылмасына щагг газандыра билярди вя мящкямя щазыркы щалда бу ъцр сябябляри ашкар етмямишди. Бу щалларда мящкямя беля нятиъяйя эялир ки, латыш щюкцмят органлары яризячинин вязиййятиня лазыми сяй эюстярмямишляр вя ишя бахыжэ сцрятляндирмяйин ваъиблийиндян иряли эялян сябяб ясассыздыр.

76. Нятиъядя, яввялки шярщлярдян беля мялум олур ки, латыш мящкямяляринин юз гярарларында истинад етдикляри вя йа Мящкямя гаршысында гейдляриндя Рюкцмятин ясаслandыьы мотивляр, яризячинин мцддяти узадылмыш щябсиня щагг газандырмаьа кифайят етмир вя заманын сынаьына давам эятирмирляр. Бурадан беля нятиъя чыхыр ки, щяддян артыг давам едян мцддяти иля мцбащисяли щябс 5-ъи маддянин 3-ъц бяндини позуб.

ЫЫ. Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бяндинин иддиа едилян позунтусу щаггында

77. Яризячи онун щябсдя сахланмасына щягиги мящкямя нязарятинин олмамасындан шикайят едир. Бу ъящятдян, о, мящкямя анлайышына хас гярязсизлик вя мцстягиллик тяминатларындан айдын сурятдя мящрум едилмиш щакимляр щейяти цчцн онун азад олунмаг щаггында мцраъият етдийи бцтцн хащишляриня щеч бир ъидди йохланыш

олмадан рядд ъавабынын верилмяси фактыны тясдигляйяряк Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бяндинин позулмасыны иддиа едир. Щямин бянддя дейилир:

«Тутглма вя йа щябся алма нятиъясиндя азадлыгдан мящрум едилмиш щяр кяс ону щябся алынмасынын ганунилийиня мящкямя тяряфиндян тяхиря салынмадан бахылмаг щцгугуна вя яэяр онун щябси мящкямя тяряфиндян ганунсуз щесаб едилдибся, азад едилмяк щцгугуна маликдир.»

A. Тяряфлярин аргументляри

78. Щюкцмятя эюря яризячинин щябсиня нязарят увцт мцщакимя шскффеэ тамамиля 5-ъи маддянин 4-ъц бяндинин ясас анлайышларынф, йяни «тяхиря салынмадан», «ганунилик», «мящкямя» кими анлайышларф уйьун эялир. «Тяхиря салынмадан» анлайышына эялдикдя Рюкцмят хатырладыр ки, CPM-in 222-сш маддясиншт 1-сш ицтвштц эюря бу мювзуда вясатят мцвафиг гярарын верилмясиндян ян эеъи йедди път ярзиндя дахил ола биляр вя мящкямя алдыьы вахтдан ян эеъи йедди эцн ярзиндя бу ъцр вясатятя бахмаьа мяъбурдур. «Ганунилийя» нязарятдян сющбят эедяркян, Рюкцмят дяйяр верир ки, яризячинин уешкфя етдийи гярарлар CPM-in мцвафиг нормасына вя щябсин аьлабатан характери щаггында йохламанын нятиъяляриня ясасланыб. Нящайят «мящкямя» анлайышына эялдикдя, Рюкцмят хатырладыр ки, щаггында мцбащися эедян бцтцн гярарлар мцвяггяти щябсяалма вя йа онун мцддятини узатмаьы ямр етмяк цчцн йалныз мящкямяляря ыцдфршнце мукцт CPM-in 76-ъы маддясиня уйьун гябул едилиб. Щеч бир манея олмадан, яризячи азадлыьа бурахылма хащишлярини тягдим едя билиб вя мящкямя онларын щамысына бахыб. Нятиъя етибариля, Рюкцмят 5-ъи мадлдянин 4-ъц бяндинин позулмасына аид щеч бир яламят эюрмцр. Бундан башга, Рюкцмят вурьулайыр ки, яризячи онун щябсдя сахланма мцддятинин узадылмасы щаггында гярарларын щеч бириня ня вясатят, ня дя жшлфнце йолу иля етираз едиб.

79. Яризячи дягигляшдирир ки, CPM-ә щябс гятимкан тядбири мцяййян едян мящкямя гярарларындан шикайят етмяк щцгуну тямин едян дяйишикликляр йалныз 1 апрел 1999-ъу илдян гцввяйя миниб. Бу тарихдян яввял юцлшжьц ьцкрцдцыштвц рцк рфтыэ ишк щаким рцьлфк тяряфиндян дейил, йалныз баш щакимин илкин истинтаг дюврцндя гябул етдийи гярарлара гаршы йухары инстансийа гаршысында шикайят яризяси вермяк оларды. Щятта 1 апрел 1999-ъу илдян бяри шикайят яризяси иля мцраъият етмяк щцгугу, йалныз мящкямя бир айдан артыг мцддятя мящкямя иъласыны тяхиря салдыьы щалда щяйата кечириля билярди. Беляликля, сюзцэедян щалда, бу тялабата йалныз бир дяфя 1999-ъу илин нойабр вя йа октйабрында ямял едиб. Щятта бу йеэаня фцрсятдя беля о,

шикайят 234ризясини тяртиб едя билмяйиб. Чцнки Али Мящкямянин сенаты, ону 27 нойабр 1999-ъу ил тарихли гярары иля гябуледилмяйян елан едиб. Щюкцмятин эюстярдийи аргументя эялинъя, тягсирляндирилян шяхс мцвяггяти щябся даир щеч дя бцтцн гярарлара гаршы етираз етмяйиб, ризячи дягигляшдирир ки, бу истинад йалныз 30 ийун 1997-ъи илин баш щакимя эери гайтарылмасындан яввялки мярщяляйя мцвафигдир. Яслиндя, о, 28 август вя 26 октйабр 1995-ъи ил вя 22 апрел 1996-ъы ил тарихли гярарлара гаршы шикайят ризяларини ябяс йеря вериб. Мящкямялярин бу етираз ризяляриня йохланылмадан вя кифайят гядяр тутарлы сябяб эюстярмядян рядд ъавабы вермяси факты тягсирляндирилян шяхси вя еляъя дя онун вякиллярини инандырыб ки, сонрадан эяляъякдя вериляъяк щяр бир шикайят ризясинин агибяти дя яввялкиляр кими олаъагдыр.

Б. Мящкямянин вердийи гиймят

80. Яввялдя дейилянляри нязяря алараг, Мящкямя хатырладыр ки, Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бяндиня ямял едилмяси мясялясини йохламаг цчцн онун *ратионе темпорис* сялащиййяти, Латвийайа мцнасибятдя Конвенсийанын гцввяйя миндийи 27 ийун 1997-ъи ил тарихдян сонракы дюврля мящдудлашыр. (бах: *Сивинаренков Естонийайа гаршы* 15 феврал 2000-ъи ил чап едилмямиш мящкямя иши, ъилд 42551/98). Нятиъядя, сюзцэедян щалда о, ризячинин щябсиня мящкямя нязарятинин еффективлийини ишин илкин истинтаг мярщялясиндя дейил, йалныз ьгрфлшьц шскффеэ мярщялясиндя гиймятляндирмяйя сялащиййятлидир.

81. Мящкямя хатырладыр ки, 5-ъи маддянин 1-ъц бянди тутулан вя йа щябся алынан щяр бир шяхся мцщакимя едилмя вя 5-ъи маддянин 4-ъи бяндиня эюря ися щябсин ганунилийиня вя азадлыгдан мящрум етмя шяртляриня щюрмят едилмясиня мящкямя тяряфиндян нязарят етдирмяйя ъящд едян мцщакимяйя башламаг щцгугу верир. (бах: *Асенов вя башгалары Болгарийайа гаршы* 28 октйабр 1998-ъи ил тарихли мящкямя иши, Мяъмуя 1998-ВЫЫ, с. 3298, б.162). Щятта яэяр 5-ъи маддянин 4-ъц бяндиня эюря мцщакимя цсулу 6-ъы маддянин 1-ъи бяндиндя мцлки вя йа ъинайят иддиалары цчцн тяйин едилмиш ейни тяминатларла мцшайият олунмамалыдырса, лазымдыр ки, о, щцгуги характер дашыйан вя сюзцэедян азадлыгдан мящруметмя нювцня уйьун тяминатлар версин. (бах: мясялян, *Меэйери Алманийайа гаршы* 12 май 1992-ъи ил тарихли мящкямя иши, 237- А ъилди, А серийасы, с. 11, б.22 вя *Бранниган вя МъБрид Бирляшмиш Краллыьа гаршы* 26 май 1993-ъц ил тарихли мящкямя иши, 258-Б ъилди, А серийасы, с.49, б.58)

Хцсусиля дя, Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бяндиндя «мящкямядян» данышылмасына бахмайараг, бу мящкямянин 6-ъы маддянин 1-ъи бяндиндя гяти сурятдя тяляб олунан кими «мцстягил вя гярязсиз» олмасы айдынъа тяляб олунмур. Анъаг буна бахмайараг, Мящкямя щесаб едиб ки, щям мцстягиллик, щям дя гярязсизлик «мящкямя» анлайышынын ясас ящямиййятли елементлярини тяшкил едир (бах: *Д.Н. Исвечряйя гаршы* [ЭЪ], 27154/54 ъилди, б.42, 29 март 2001-ъи тарихли, Мящкямянин рясми Мяъмуясиндя чыхараг чап олнаъаг мящкямя иши). Щямчинин Конвенсийа системиня хас щцгуги дювлят принсипи ишыьында, Мящкямя щесаб едир ки, «мящкямя» «щямишя» «ганун тяряфиндян тянзимлянмялидир», якс тягдирдя демократик бир ъямиййятдя фнкэ-фнкэ ацквдцкшт мящкямя ишини баша дцшмяк цчцн лазымы ганунилик чатышмазды.

82. Сюзцэедян ишдя Мящкямя тясдиг едир ки, иш истинтаг сянядляринин Рига ярази мящкямяси гаршысында эери гайтарылмасындан бяри бу иши, ясаслы сурятдя щялл етмяк цчцн чаьырылмыш бу мящкямя, щямчинин яризячинин тягдим етдийи азадлыьа бурахылмаг щаггында мцраъиятляря дя бахмалы иди. Бу ъящятдян, Мящкямя фактлара истинад едяряк Конвенсианын 6-ъы маддясинин 1-ъи бяндиня уйьун олараг беля нятиъяйя эялир ки, яризячи гярязсиз мящкямя тяряфиндян мцщакимя едилмяйиб (117,119,121-ъи бяндляр) вя ишя бахан щейят 14 декабр 1999-ъу илдя даща «ганун тяряфиндян тянзимлянмяйиб» (115-116-ъы бяндляр). Беляликля, Мящкямя щесаб едир ки, сюзцэедян мящкямя Конвенсийанын 5-ъи маддясинин 4-ъц бянди иля «мящкямяйя» гойулан тялябляря ъаваб вермирди.

83. Бурадан беля нятиъяйя эялинир ки, сюзцэедян ишдя 5-ъи маддянин 4-ъц бянди позулуб.

ЫЫЫ. Конвенсийанын ишя аьлабатан мцддятдя бахылмаг щцгугуна мцвафиг 6-ъы маддясинин 1-ъи бяндини эцман едилян позунтусу щаггында

84. 6-ъы маддянин 1-ъи бянди бахымындан яризячи онун ишиня аьлабатан мцддятдя бахымадыьындан шикайят едир. Сюзцэедян ишя аид олан 6-ъы маддянин 1-ъи бяндиндя дейилир: «Щяр кяс онун мцлки щцгуг вя вязифяляри мцяййян едиляркян вя йа она гаршы щяр щансы ъинайят иттищамы сцрцляркян, ганун ясасында йарадылмыш мцстягил вя гярясиз мящкямя васитясиля аьлабатан мцддятдя ишин ядалятли вя ачыг арашдырылмасы щцгугуна маликдир.»

А. Нязяря алынмалы олан мцддят

85. Конвенсийанын 6-ъы маддясинин 1-ъи бянди бахымындан нязяря алынмалы мярщяляйя эялдикдя Мящкямя хатырладыр ки, ъинайят ишиндя «аьлабатан мцддят» илк дяфя шяхс «тягсирли» билиндийи андан башлайыр; сющбят мящкямя мцщакимясиндян, мясялян, щябседилмя вя йа илкин йохламанын ачылышындан эедя биляр. (бах: *Вемщофф Алманийайа гаршы* яввялки тарихдян 27 ийун 1968-ъи ил тарихли ъ.7, А серийасы, с.26, б.19 вя *Ринэелсин Австрийайа гаршы* 16 ийул 1971-ъи ил тарихли ъ.13, А серийасы, с.45, б.100 мящкямя ишляри). 6-ъы маддянин 1-ъи бянди бахымындан «тягсирляндирмя», «ъинайят ямяли тюрятмякдя иттищам едилян шяхс щаггында сялащиййятли дювлят органынын вердийи рясми билдириш» кими тяйин олуна биляр, бязи щалларда о, шцбщяли шяхсин вязиййятиндя ваъиб нятиъяляря сябяб олан вя бу ъцр иттищама тятбиг олунан вшпцк ецвишкдцк ащкьфыэтвф щдф ишдцк. (бах: мясялян вя *Фоте диэярляри Италийайа гаршы* 10 декабр 1982-ъи ил тарихли мящкямя иши, ъ.56, А серийасы, с.18, б.52 вя *Сари Тцркийяйя вя Данимаркайа гаршы*, 8 нойабр 2001-ъи ил тарихли иши, ъ.21889/93 , б.66, чап едилмяйиб).

Сюзцэедян щалда Мящкямя щесаб едир ки, мцбащисяли мящкямя 1 ийун 1995-ъи илдян йяни яризячинин шцбщяли шяхс гисминдя илк дяфя диндирилдийи вахтдан башлайыр. (бах: мутатис мутандис, *Мартинис вя Эарсиа Алвес Португалийайа гаршы* 16 нойабр 2000-ъи ил тарихли иши, ъ.37528/97, б.20, чап едилмямишдир). Биринъи инстансийада башландыьы тарихдян 28 декабр 2001-ъи илдян бу эцня гядяр щяля дя сюзцэедян щалда апеллйасийа мящкямясиндя юз щяллини эюзляйян истинтаг 6 ил вя 7 ай давам етмишдир.

86. Мящкямя тясдиг едир ки, о, ъинайят мцщакимя иъраатынын мцддяти щаггында верилян шикайятя йалныз 27 ийун 1997-ъи ил, йяни Конвенсийанын Латвийайа мцнасибятдя гцввяйя миндийи тарихдян сонракы дюврдя баха биляр. Анъаг буна бахмайараг 5-ъи маддянин 3-ъц бяндиндя щдвгхг кими (бах: 65-ъи бянд) мящкямя иъраатынын йухарыда эюстярилян тарихя гядяркı щаллары да нязяря алынмалыдыр. (бах: *Митаб вя Мцфцоьлу Тцркийяйя гаршы* 25 март 1996-ъы ил тарихли мящкямя иши, Мяъмуя 1996-ЫЫ, с. 410, 28-ъи бянд вя *Зана Тцркийяйя гаршы* 25 нойабр 1997-ъи ил тарихли мящкямя иши, 1997-ъи ил-ВЫЫ Мяъмуяси с.25-39, 74-ъц бянд). Беляликля, сюзцэедян тарихя гядяр мящкямя арашдырмасы 2 ил 27 эцн давам етмишдир.

Б. Арашдырманын мцддятинин аьлабатан олуб-олмамасы

87. Мящкямя дяфялярля гейд edib ки, арашдырма мцддятинин аьлабатан олуб-олмамасы işin konkret halları nəzərə alınmaqla, xüsusilə ишин мцряккяблилийи, яризячинин вя сялащиййятли дювлят органларынын давранышы kimi meyarlar baxımından

гиймятляндирилир. (бах: диэяр гярарларла йанашы *Реинщардт вя Силиман-Кайт Франсайа гаршы* 31 март 1998-ъи ил тарихли мящкямя иши, 1998-ЫЫ Мяъмуяси с.662, 97-ъи бянд вя йухарыда ады чякилмиш *И.А. Франсайа гаршы* 119-ъу бянд вя *Пелисйе вя Сасси Фансайа гаршы* (ЭЪ), ъ.25444/94 67-ъи бянд, ЪЕДЩ 1999-ЫЫ)

1. Тяряфлярин аргументляри

а) Щюкцмят

88. Мящкямянин сярянъамында олан щцгугi вя фактiki елементлярин мцряккяблилийиня эялдикдя Щюкцмят хатырладыр ки, *«Банка Балтижа»* мящкямя иши Латвийанын бцтцн тарихиндя ян мцряккяб ишлярдян биридир. Бу мцряккяблик тюрядилмиш ъинайятин мцстясна hallarından иряли эялир. Яслиндя яризячинин тягсирли билиндийи ифлас hadisəsi нятиъясиндя 504000 няфяр мцфлис olub; юлкя ящалисинин демяк олар ки, йарысы бу аьыр hadisənin нятиъяляриндən зийан чякiбляр. Мящкямяуə тягдим олунan илкин sübutlarda Щюкцмят исrar едир ки, ишя 100 няфяр шащид ъялб олунуб вя 69 ъилддя говлуг сянядляри топланıb. Сонрадан ялавя едилян гейдлярдя бу рягямляр дягиглящдирилиb. Йени щесабламалара эюря милли щюкцмят органлары 365 шащиди диндирмяли олуbлар вя иш говлуьу щяр бири тяхминян 250 сящифядян ибарят 85 ъилд тяшкил edib. Нящайят, тюрядилмиш ъинайят нятиъясиндя дяйян зяряр 204 милйон лат (тяхминян 350 милйон авро) дяйяриндя olub. Щямчинин Щюкцмят ишин hüquqi ъящятдян мцряккяб олмасыны да вурьулайыр. Əслиндя *«Банка Балтижа»* мящкямя иши Латвийада бу сяпкидя тюрядилмиш ян ящямиййятли биринъи мящкямя иши олдуьундан, бу мювзуда щеч бир тяърцбяsi олмайан прокурор вя щакимляр банк щцгугунун юйрянилмясиня хейли вахт сярф ediбляр. Щюкцмят bildirir ki, digər дювлятлярин də тяърцбяси эюстярир ки, малиййя вя банк щцгуг позунтусуна даир ъинайят ишинин тядгигаты яксяр щалларда чох мцряккяб olmaqla хейли вахт тяляб едир.
89. Щюкцмят еляъя дя щесаб едир ки, сялащиййятли дювлят органларынын давранышы арашдырма мцддятинин узадылмасына сябяб олмаyıb. Яслиндя, Рига ярази мящкямяси тяряфиндян 30 ийун 1997-ъи ил тарихдя гябул едилмиш ишин щазырлыг иъласы йалныз ики щяфтядян сонра, 30 ийун 1997-ъи илдя keçirilib. 13 - 14 октйабр 1997-ъи илдя чаьырылмыш икинъи иълас яризячинин хястяханайа йерляшдирилмяси вя ев дустаьы едилмяси, 16 октйабр 1997-ъи ил тарихли цчцнъц иълас ися щаким вя ассесорларын сюзцэедян мящкямя ишиня бахмагдан имтина етмяляри иля мцшайият олунub. Мцдафия

тяряфин мящкямя tərkibinə етираз etməsi səbəbindən нювбяти иълас 31 октйабр 1997-ъи илдя кечирилib вя бу etiraz təmin edilib.

Нятиъядя, яввялки мящкямя tərkibinin ишдян имтина етмясиндян сонра йени тяйин едилмиш мящкямя tərkibinin банк ганунвериъилийини вя işi юйрянтəляри сябябиндян 4 нойабр 1997-ъи ил tarixdən 14 сентйабр 1998-ъи ил тарихяdək щеч бир иълас чаьырылмауıb. 1999-ъу ил 3 сентйабдан 26 октйабра гядяр олан дюврdя щеч бир истинтаг ишинин щяйата кечирилмямяси isə щакимлярин иллик мязуниййятя чыхмалары иля баьлы olub. Щюкцмят тясдиг едир ки, йалныз бу ики интервала эюря ярази мящкямяси мясулдур. Анъаг бунunla belə, Hökumət onu da гейд едир ки, 2000-ъи илдя ишя бахан щакимляр юз гануни иллик мязуниййятлярини эютцрмяйибляр.

90. Бундан башга Щюкцмят хатырладыр ки, Рига ярази мящкямяси 14 сентйабр 1998-ъи илдən 20 октйабр 2000-ъи иля гядяр артыг 206 иълас кечирib ки, бунун да 173 - ц vəsatətlərin тягдим олунmasına həsr olunub.

91. Щюкцмят bildirir ki, əвязиндя яризячинин юзцнцн давранышы ишин арашдырылмасы мцддятинин узадылмасына сябяб олуб. Бунунла баьлы Щюкцмят вурьулайыр ки, яризячинин юз хащиши иля иш беш дяфя ялавя тядгигат цчцн эери гайтарылыб. Беляликля ишин эери гайтарылмасы гярарыны вермяк цчцн тяряфлярин яввялъя мювзу ятрафында мцзакиря апармасы və мящкямя иъласы keçirməsi zəruri олуb. Нятиъядя алты эцндян артыг давам едян мящкямя иъласы йалныз бу просессуал мясяляйя щяср едилиb. Ейни нятиъяни шикайят вя етираз мязмунлу даща доггуз vəsatət (сонгтсг 15 шнгт 2002-сш шдвц вфчшд щдьгжвгк) щаггында демяк олар. Бу vəsatətlərə бахмаг цчцн доггузdan артыг иълас кечирмяк лазым эялib. Бундан ялавя яризячинин тутдуьу йедди вякилин щамысы iş materialları ilə таныш олмаг щцгугларындан истифадя edibляр.

92. Щюкцмят, щямчинин мцдафия tərəfindən арашдырма мцддятинин узадылмасына сябяб олан, диэяр halları да нязяря алıb. Беля ки, Щюкцмят hesab edir ki, яризячинин вякилляри мящкямядян йедди эцнлцк мязунийят хащиш edibляр. Юз хащишляри иля щяр бир иъласдан яввял онлара мцдафияни щазырламаг цчцн бир саат вахт верилиb. Бундан башга яризячинин тибби мцайинядян кечмяси цчцн тяйин олунмуш ъцмя эцнляри иълас ъаьырылмауıb. Беля ки, иъласлар йалныз сящяр вя йа эцнортадан сонра кечирилдийи цчцн вякилляр беш дяфя эцнцн биринъи йарысы олмауıbлар. Дюрд эцн ярзиндя иълас мцдафия тяряфин эялмядийиня эюря тяхиря салынıb. Бундан башга, яризячи он дяфя диндирилмяни башга вахта кечирilməsi вя йа йени дялил - сцбутларын əldə едилмяси barədə vəsatət verib вя бцтцн бу vəsatətlər мящкямя тяряфиндян təmin edilib.

93. Нящайят, Щюкцмят хатырладыр ки, ярази мящкямяси тяряфиндян ишя бахылмасына яризячинин сяhщяти иля баьлы вязийят мане олмушдур, беля ки, онун дяфялярля

хястяханайа йерляшдирилмяси мящкямя иъласларыны дайандырмышдыр. Чъыгыцт вц 2000-сш шд ыутенфикэт 25-вцт цкшяцюш чцыецчфтф жцкфшештвц ыфчдфтэдвэхэтвфт шжшт фкфжвэкэдьфыэтэт ыъкцедцтвшкшдьцыш нгифтэк.

Нгчфкэвф вуншдцтдцкш тцяцкц фдфкфй, Рблгьце руыфи увшквш лш, шскффеэт дцтпшвшдьцыштвц ьшддш вбдмце щкйфтдфкэ нщч, цкшяцюштшт бяъ пътфрлфквэк.

и) Цкшяцюш

94. Ишк туюц жцкедцкдц цкшяцюш шжшт ъкцллцидшдшнтш ецыdшй уеьшжвшк. Щ шввшф увшк лш, рфлшьдцкшт иг ьцыцдцвц ецскъицышядшнш ъьрфлшьц шскффеэтэт рцвышя гяфвэдьфыэтф рфйй йфяфтвэкьэк. Щтгт ашлкштсц, dбмдце бяъ бя вфчшдш ьцрлцьц йфтггтмукшсшдшнш ышыеуьштш Лщтмутышнфыэтэт ецдцидцкштц гнхгт ыгкцевц йгкьфдэвэк. Щ, рцьюштшт пбыецкшк лш, 504000 йгкифт фвэтэт юцлшдьцыш афле лшьш иг шжц жфьшд увшдц ишдьця. Çътлш щтдфквфт рую ишкш жфршвдшл уеьцнц вцмце щдгтmфнэидфк мц нф ъьдлш ецкцаш ецьышд уеьшкдцк.

95. Ыцдфршнцедш вбмдце щкйфтдфкэnın вфмкфтэжэтф пцдвшлвц шыц, цкшяцюш щдл тбмицвц чъыгыш щдфкфй йунв увшк лш, шиешвфш шыештефй вбмкътвц, щтдфк təqsirləndirilən şəxsin ифжф въжьцвшнш ишк вшдвц ецкеши увшдьшж ицяш шыештефй ыцтцвдцкштшт ецксъьц увшдьцыш яцкгкцештш тцяцкц фдьфьэждфк. Тцешсцвц цкшяцюш шыештефй bitməmişdən цммцд щтдфкдф ефтэж щдф ишдьцьшж, рфлшьдцк нфдтэя шжшт юцлшжьц ьцкрцддцыштвц иг ыцтцвдцкшт ецксъьц щдгnьфдфкэ qərarına gəlmişlər лш, иг вф чундш мфче шелшышtц ыщици щдьгжвгк. Рцьюштшт вщыну ифж рфлшьц ецрмшд мукшдьцявцт цммцд зкщлгкщкгт ицяш дфяэьш нщчдфьфдфкэ уеьцьцыш, удцсц вц yekun шеешрфь aktında лшафнце йцвцк фнвэтдэй мц цдфйцтшт щдьфьфыэ цкшяцюш ецкцаштвцт вщынутшт щчгтгжгnun ыъкцештц сшввш ецышк пбыецкьшжвшк.

Игттт фквэтсф, цкшяцюш йунв увшк лш, Ифж Nфяшк мц Цвдшннц Nфяшкш ецкцаштвцт пбыецкшдцт ецркшл тцешсцыштвц шжш цммцдвц фкфжвэкфт рфлшь рунцештшт шжвцт шьештф уеьцыш ыцициштвцт нутш ецклши нфкфвэдьэşвэк. Иг нутш рфлшьдцк вщынувцлш ыцтцвдцкдц ефтшж щдьгждфк лш, иг вф мфче шелшышtц ыщици щдьгжвгк. Щтгт ашлкштсц, удц иг ыщицивцт ьцрлцьц шсдфыдфкэ 1998-сш шд 14 ыутенфикф йцвцк ецчшкц ыфдэтьэждфк. Иггг цыфы егефкфй, цкшяцюш шввшф увшк лш, ьгрфлшьц шскффеэтэт иг йцвцк ъьввцец гяфвэдьфыэтвф цыаs ыщицилфк ьшддш вбмдце щкйфтдфкэ щдьгжвгк.

96. Цмцяштвц цкшяцюштшт ашкштсц, щ, бяътъ рую ишк фхдфифефт щдьфнфт ъьввцец пбкц ьцыгд руыфи уеьшк. Иг сцрцевцт, щ, чъыгыш щдфкфй мгкхгдфнэк лш, зкщыуыыгфд

ръйгйдфкэтэт зщягдьфыэ щтгт яцкцкштц цыфыдфтвэкэдф ишдьця. Щ, рцьюштшт руыфи увшк лш, щдлшт шыештефй ъъввцештвц, рцееф цпцк мцлшддцкштш вцншжьшжыц иудц щтгт мцлшддцкштвцт рую ишкш шжшт фкфжвэкэдьфыэ ъъввцештшт гяфвэдьфыэтф ыцици щдьфьэжвэк. Ефь цлыштц, 3 ыутенфик 1999-сг шд мц 26 щленфик 1999-сг шд ефкшчдцквц ьгвфашц рфлшьдцкшт ьцягтшннцештвцт шыешафвц увцкцл цдфмц ъю сшдвдшл ыцтцвдцкдц ефтшж щдьгждфк.

İşin нутшвцт шыештефй увшдьцыш ъюът пукш йфнефкэдьфыэ рфййэтвф ъъкфсшце уевшнш vəsatətlərə пцдвшлвц щ, руыфи увшк лш, иг vəsatətlərin рую ишкш цыфыышя щдьфьэжвэк. Иг vəsatətlərin рцк ишкш ъюът щ, вцйшй афледфк ьшыфд сцльшжвшк: ittihamın натамам характердя олмасы, бязи surətlərin həqiqiliyinə даир мцдафиянин шцбщяляри, бязи сянядлярин тяръцмя вя експертизасына zərurət kimi дягиг сябябляр эюстяриб.

Щакимлярин бцтцн щейятиня вя х-м Штеинертя гаршы иряли сцрцлян шикайят яризяляриндян сющбят эедяркян, ризячи щесаб едир ки, онларын ядалятли вя гяряссиз олмаларына эялинъя, онун шцбщяляри обйектив вя аьлабатандыр. Буна эюря дя, о бу фактын сябяб олдуьу кеъикмяляря эюря юзцнц тягсирли билмир.

97. Чохсайlı мисаллар чякяn ризячи щесаб едир ки, щеч бир сярянъам мящкямяни мяъбур етмир ки, о, шикайят ризясиня вя йа ялавя тядгигат апарылмасы щаггында верилян vəsatətə бахмаг цчцн məhkəmə procesini дайандырсын. Анъаг буна бахмайараг, сюзцэедян щалда, мящкямя иъласы дяфялярля ьгкфсшце увшдьшж vəsatət щаггында юзцнцн ялавя гейдлярини тягдим етмяк истяйян прокурорун xahişi иля təxirə salınıb. Бундан башга ризячи щесаб едир ки, мцдафия тяряфиндян тягдим едилмиш процессуал характерли шикайят ризяляринин яксяриййятиня бахыш йалныз бир нечя дягигя тяляб едирди. Веля ки, онлар арашдырманын цмуми мцддятиня тясир едя билмяздиляр.

Бундан ялавя, ризячи Щюкцмят тяряфиндян нязяря чатдырылмыш бязи фактлара etiraz edib. Ərizəçi bildirir ki, йалныз 1999-ъу илин йанварында вя февралында onun щяр иъласдан яввял она мцдафияйя щазырлашмаг цчцн бир саат вя тибби мцайиня цчцн бир эцн вахт верilməsi haqqında илк vəsatətləri məhkəmə tərəfindən təmin olunub.

Eyni zamanda əризячи эюстярир ки, 2001-ъи ил ярзиндя, рази мящкямяси онун сящщяти вя хястяханада йерляшдирилмяси иля баьлы olaraq мящкямя иъласларыны йедди дяфя тяхиря салмалы олub. Анъаг буна бахмайараг, 28 август вя 10, 20, 24, 25 сентйабр 2001-ъи ил тарихлярдя х-м Штенерт məhkəmə иъласını онун иштиракы олмадан кечирмяйи гярара алıb.

98. Нящайят, яризячи чохсайлы вясигялярин (жцрцвцетфьцдцкшт) тясдиг етдийи кими онун сящщятинин критик olmasını вя бу səbəbdən арашдырманын узанмасына сябяб олан хошаэялмяз нятиъяни нязяря алмаьы Мящкямядян хащиш едир.

А) Ишин мцряккяблилийи

99. Мящкямя тясдиг едир ки, ишин ясас хцсусиййяти онун олдугъа мцряккяб олмасıdır. Яризячинин ецйышкдш ищдштвшнш шцбщяляр трансмилли малиййя ялагяляринин тяркибиндя олан чох бюйцк мигйасда малиййя ъинайяткарлыьы иля баьлы olub; беля ки, бу növ ганун позунтусу цлыцк рфддфквф истинтаг органларынın нязарятиндян гачмаг мягсяди вфжэнфт мцряккяб сазишляр васитясиля едилир. Хцсусян говлуг сянядляриндян бялли олур ки, яризячинин тягсирли билиндийи сазишляря Москвада йерляшян бир рус банкы да гошулуб.
Мящкямя щямчинин иттищама səbəb olan və Латвийада йцз милйонларла şəxsi ящатя едян bu cinayətin vurduğu зярярин мцстясна юлчцсцнц дя qeyd edir. Eyni zamanda, сюзцэедян щалда тюрядилмиш ъинайятдя яли олан бир чох шяхсляря гаршы иттищам иряли сцрцлдцйцндян, мящкямянин мягсяди онларын щяр бири тяряфиндян тюрядилən ямяллярин дягиг хцсусиййятини, еляъя дя онларын банкын малиййя, инзибати вя тясиседиъи идаряетмясиндя ролуну айдынлашдырмагдан ибарят olub. Яризячийя гаршы сцбутлар топламаг цчцн, латыш щюкцмят органлары хейли сайда шащидляр динлямяли вя бюйцк щяъмдя сянядляр топламалы вя юйрянмяли олublар. (бах:йухарыда 16 вя 88-ъи бяндляр)
Веляликля, Мящкямя щесаб едир ки, сюзцэедян щалда iшин мцряккяблилийи шцбщясиз иди вя бу фактор тяърцбядян асылы олмайараг (*а приори)* məhkəmə prosesinin узалдылмасына щагг газандыран ялверишли елементи тяшкил едирди (бах: *Щозее Нидерланда гаршы* 22 май 1998-ъи ил тарихли мящкямя иши/ Мяъмуя 1998-ЫЫЫ, с. 1102, 52-ъи бянд вя С.П. вя башгалары Франсайа гаршы, ъилд 36009/97, 18.10.2000-ъи ил тарихли, 30-ъу бянд,чап едилмяйиб).

B) Ərizəçinin davranışı

100. Məhkəmə xüsusi olaraq qeyd edir ki, sözügedən məhkəmə prosesinin gecikməsinin əsas səbəbi ərizəçinin səhhətilə bağlı olub. Əslində iş materiallarından bəlli olur ki, sonuncu, dəfələrlə onun xəstəxanaya duşməsinə səbəb olan ağır ürək çatışmamazlığından əziyyət çəkib. Beləliklə o, 14 oktyabr 1997-ci ildə təcili olaraq xəstəxanaya yerləşdirildiyindən Riqa Ərazi Məhkəməsi ona

qarşı tətbiq edilmiş qətimkan tədbirini ev dustaqlığı ilə əvəz edib. 20 aprel 2000-ci ildən indiyə qədər o, həbs təcridxanasından kənarda yerləşən tibb müəssisələrində nəzarət altında saxlanılır. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin müalicəsi və xəstəxanada yerləşdirilməsi səbəbindən yol verilən gecikmələr zəruri fakt kimi qiymətləndirilir və ona irad tutula bilməz.

Ancaq buna baxmayaraq bu gecikmələr Hökümətin 6-cı maddənin 1-ci bəndini pozması faktı hesab edilə bilməz (bax: mutatis mutandis, Zavadzki Polşaya qarşı, cild 34/58/96, 78-ci bənd, 20 dekabr 2001-ci il tarixli iş, çap edilməyib)

101. Məhkəmə hesab edir ki, xəstəliyin ərizəçinin prosesdə iştirak etməsinə mane olduğu hallar istisna olmaqla o, araşdırmanın gedişinə əngəl törətməyib.

Məhkəmə hesab edir ki, səhhəti imkan versəydi, ərizəçi prosesin ləngidilməsinə səbəb olmazdı. Müdafiə tərəfinin təqdim etdiyi зкщыыуыгфд чфкфлеукдш ющчыфндэ vəsatətlərə dair Hökümətin arqumentinə gəlincə, Məhkəmə bunu əsassız hesab edir. Yeni sübutların vacib olması səbəbindən prosesin başqa günə təyin edilməsini nəzərdə tutan ilk on vəsatətə gəldikdə Məhkəmə təsdiq edir ki, bütün bu vəsatətlərə məhkəmə tərəfindən müsbət cavab verilib; Hökümət bu xahişləri əsassız hesab etməyib. Həmçinin məhkəmənin «qərəzsizliyinə» gəlincə, Məhkəmə ərizəçinin işə baxan bütün məhkəmя tərkibinə вя х-м Штеинертя гаршы вердийи доггуз шикайят яризясиni ясассыз щесаб един (бах йухарыда 119 вя 121-ъи бяндляря). Анъаг бунунла беля о, щесаб едир ки, яризячинин бу мясяля ятрафында шцбщяляри гануни олуб вя вердийи шикайят яризяляри она ирад тутула билмяз. Üстялик онлардан бири мцсбят ъаваблaндырылыб. (бах йухарыда 29-ъу бянд).

Бундан ялавя щятта ещтимал олунур ки, мцдафиянин тягдим етдийи, ялавя истинтаг цчцн ишин эери гайтарылмасы хащиш олунан, беш vəsatət вя доггуз шикайят яризясиня бахмаг цчцн цмумиликдя он бешdən артыг məhkəmə иъласı тяляб олунub (бах: йухарыда 91-ъи бянд).

Мящкямя щесаб етмир ки, бу эеъикмя биринъи инстансийа мящкямяси гаршысында арашдырманын цмуми мцддятиля мцгайисядя чох да ящямиййятлидир.

Беля олдуьу щалда Мящкямя арашдырманын щяр щансы бир мярщялясиндя, яризячи вя йа онун вякилляринин мцддятинин узадылмасына сябяб ола биляъяк щярякятя йол вермялярини вя йа мящкямя просесинин нормал эедишатына, гясдян вя йа билмяйярякдян манея тюрятмялярини сцбут едяъяк щеч бир цнсцр эюрмцр.

C) Milli dövlət orqanlarının davranışı

102. Riqa Ərazi Məhkəməsinin öz vəzifə borclarını yerinə yetirməsilə bağlı, məhkəmə qeyd edir ki, 14 sentyabr 1998-ci ildən 20 oktyabr 2000-ci ilədək olan müddətdə məhkəmə 206 məhkəmə iclası keçirib. Ərizəçinin xəstəliyini nəzərə alan Məhkəmə hesab edir ki, bu cür iş rejimi kifayət hesab edilməyə bilməz. Bu halda o xatırladır ki, həbs edilmiş təqsirləndirilən şəxsin bu iş üzrə çox məşhur olması, hakimlərin öz vəzifə borclarını arzuolunan şəkildə yerinə yetirməsinə mane olmamalıdır. (bax: mutatis mutandis, Toth Avstriyaya qarşı 12 dekabr 1991-ci il tarixli məhkəmə işi, 224 saylı A seriyası, s. 18, 77-ci bənd).

103. Ancaq buna baxmayaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, 16 oktyabr 1997-ci il tarixdə Ədliyyə Naziri ilə Baş Nazirin birgə verdikləri və işə baxan hakimlərin ədalətliliyini şübhə altına alan rəsmi məlumatın dərcindən sonra bu hakimlər hökümət tərəfindən edilən təzyiqin onlara işi araşdırmağa imkan vermədiyini elan edərək işi aparmaqdan imtina ediblər. İş dərhal araşdırılmaq üçün digər məhkəmə tərkibinə verilib. Yeni tərkib məhkəmə istintaqına on ay iyirmi səkkiz gündən sonra, yəni 14 sentyabr 1998-ci ildə başlayıb. Hökümətin özü etiraf etdiyi kimi bu müddət sadəcə gözləmə mərhələsini təşkil edib. Bu müddətdə məhkəmə tərəfindən heç bir iclas və heç bir istintaq tədbiri həyata keçirilməyib. Beləliklə, keçmiş məhkəmə müddətini nəzərə alsaq, bu cür gecikmə əhəmiyyətsiz hesab edilə bilməz. Bu mərhələdə ərazi məhkəməsinin göstərdiyi donuqluq obyektiv zərurət tərəfindən haqq qazandırılmadığından Məhkəmə hesab edir ki, milli dövlət orqanları buna görə tamamilə məsuliyyət daşıyırlar.

Бундан башга, Мящкямя йухарыда эюстярилян пусшльцтшт ыцициш лшьш, щюкцмятин эюстярдийи аргументи вц йцигд увц ишдьця. Bu arqument yeni məhkəmə tərkibinin bank hüququ haqqında biliklərini dərinləşdirmək ehtiyacını əks etdirir. Məhkəmə xatırladır ki, bu halda 6-cı maddənin 1-ci bəndi üzv dövlətləri öz məhkəmələrini, Konvensiyanın tələblərinə cavab verməyə imkan verə biləcək tərzdə təşkil etməyə məcbur edir. (bax, digərləri arasında, Salesi İtaliyaya qarşı 26 fevral 1993-cü il tarixli məhkəmə işi, 257-E saylı A seriyası, s. 60. ,24-cü bənd və Bottazzi İtaliyaya qarşı [GC], 34884/97 saylı, 22-ci bənd, CEDH 1999-V).

D) Nəticələr.

104. Yuxarıda deyilənləri, işin mürəkkəbliliyini və ərizəçinin xəstəyilə bağlı gecikmələri nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, məhkəmə orqanları işin düzgün gedişatında lazımınca səy göstərməyiblər. Bundan belə nəticə çıxır ki, sözügedən məhkəmə prosesi ağlabatan müddəti keçməklə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndini pozub.

IV. Qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəsiz məhkəmə tərəfindən işin araşdırılması hüququna dair Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin ehtimal olunan pozuntusu haqqında

105. Ərizəçi onun işini araşdıran məhkəmənin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində deyildiyi kimi heç də «qanun əsasında yaradılmış», «qərəzsiz» və «müstəqil» olmadığını iddia edir. (bax: yuxarıda 84-cü bənd). İlk növbədə, o xatırladır ki, 27 oktyabr 1999-cu ildə x-m Şteinertə qarşı şikayət ərizəsindən sonra Ali Məhkəmə senatı işdən imtina haqqında əmri ləğv edib və işi birinci instansiya məhkəməsinə geri qaytarıb. Halbuki, yerli qanunvericilik ona belə bir səlahiyyət verməyib (bax yuxarıda 29-cu bənd). Məhkəmə 6-cı maddənin 1-ci bəndində göstərildiyi kimi «qanun əsasında yaradılmış» deyildi. İkinci növbədə, ərizəçi təsdiq edir ki, 16 oktyabr 1999-cu il tarixdə Ədliyyə Naziri və Baş Nazirin birgə verdikləri bəyanat hakimlərə öz təsirini göstərib. Onun müvəqqəti həbsdə saxlanılmasına qarşı qəbul edilmiş qərar və işə baxan hakimin 4, 5 noyabr və 7 dekabr 1999-cu il tarixdə mətbuatda dərc edilmiş mülahizələri açıq-aşkar məhkəmənin qərəzsiz və müstəqil olmadığını sübut edir.

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Hökümət

106. Hökümətə görə işi araşdıran Riqa Ərazi Məhkəməsi qanunauyğun yaradılıb. Buna görə də Hökümət hesab edir ki, hakim və assessorlara qarşı şikayət vermək hüququnu tənzimləyən CPM-in 29-cu maddəsi, prokurora, ümumiyyətlə məhkəmə qərarlarına qarşı çıxmaq səlahiyyətini verən həmin məcəllənin 41-ci maddəsilə birlikdə oxunmalıdır. Beləliklə dövlətdaxili hüquqi müdafiəni şərh etmək səlahiyyəti verilmiş Senat, 14 dekabr 1999-cu il tarixdə prosessual qanunun şərhinə başlayıb. Beləliklə, ərizəçinin işini araşdıran məhkəmə tərkibinin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində tələb olunduğu kimi «qanun tərəfindən yaradılmış» olmamasını sübut edən heç bir dəlil yoxdur.

107. Həmçinin, Hökümət ərizəçinin işi araşdıran məhkəmə tərkibinin «müstəqil» və «qərəzsiz» olmamasına dair iddialarının əsassız olduğunu bildirir. Bu baxımdan Hökümət qeyd edir ki, latış qanunvericiliyi və Konstitusiyası məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyini hər cür xarici təsirə qarşı kifayət qədər müdafiə edir.(bax: yuxarıda 46-48-ci bəndlər)

Baş Nazir və Ədliyyə Nazirinin birgə müsahibəsinə gəldikdə, Hökümət qeyd edir ki, yalnız Parlamentin hakimləri geri çağırmaq səlahiyyəti olduğundan bu iki vəzifəli şəxs nə real, nə də formal olaraq məhkəməyə təsir etmək iqtidarında deyil. Həmçinin, Hökümət vurğulayır ki, hətta adıçəkilən müsahibədən sonra belə, işi araşdıran məhkəmə ərizəçiyə tətbiq olunan ev dustaqlığı qətimkan tədbirini dəyişməyib. Əksinə, hakimlər hər cür şübhənin mümkün ola bilmə ehtimalını nəzərə alaraq öz xahişləri ilə tərəflərin və müşahidəçilərin üçdə birini işin araşdırılması prosesindən kənarlaşdırıb. Deməli məhkəmə müstəqil hərəkət edib və sözügedən bəyanatların hakimlər üzərində heç bir nəzəri və ya praktik təsiri müşahidə edilməyib.

108. X-m Şteinertin şəxsi qərəsizliyinə gəlincə, Hökümət hesab edir ki, istər obyektiv istərsə də subyektiv nöqteyi-nəzərdən onun qərəsizliyini şübhə altına alan heç bir sübut aşkarlanmayıb. Bu cəhətdən Hökümət qeyd edir ki, x-m Şteinert dəlil və sübutların yoxlanılmasına və digər prosessual məsələlərə dair müdafiə tərəfin təqdim etdiyi bütün vəsatətləri təmin edib. Onun mətbuatda verdiyi müsahibələrlə bağlı Hökümət xüsusi olaraq qeyd edir ki, onların bütövlükdə məzmunu olduğu kimi çatdırılmayıb və istənilən fərziyyə hakimin artıq işin nəticəsilə bağlı hər-hansı bir rəydə olduğuna dəlalət etmir.

109. Nəhayət, ərizəçinin assesor hakimlərdən biri xanım Z.S. ilə bağlı verdiyi etirazın məhkəmə tərəfindən rədd edilməsinə gəlincə, Məhkəmə bildirir ki, ərizəçinin etirazına səbəb bu assessorun psixi sağlamlığı olub. Bununla belə, vətəndaşın şəxsi həyatına aid olan bu səpgidə məlumatların əldə edilməsi proseduru qanunla tənzimlənir ki, ərizəçi bu prosedura riayət etməyib. Nəticədə, hətta əgər müdafiəçilər bu cür tibbi məlumatlara malik olsalar belə onlar bunu qeyri-qanuni əldə ediblər. Buna görə də Məhkəmənin, qeyri-qanuni yolla əldə edilmiş məlumatlara əsaslanan vəsatəti rədd etməsi təbii və qanunidir, və o, heç bir halda hakimlərin ədalətsizliyini sübut etməyə yaraya bilməz.

2. Ərizəçi

110. Ərizəçi Hökümətin prinsiplərinin əsas olduğunu bildirərək onları təkzib edir. X-m Şteinertin rəhbərlik etdiyi Riqa ərazi məhkəməsinin məhkəmə tərkibinin nə dərəcədə «qanuni yaradılmış» olmasılə bağlı ərizəçi xüsusi olaraq bildirir ki, CPM-in 41-ci maddəsi (bax yuxarıda 51 və 106-cı bəndlər) ümumiyyətlə yalnız prokurora “locus standi” hüququ verir. Verilmiş qərarlara qarşı şikayət etmənin dəqiq yolları 465-ci maddədə göstərilib. Bu maddəyə görə «qanunda nəzərdə tutulduqda» bu cür vəsatətlər vermək mümkündür. Bununla belə, CPM tərəflərə vəsatətlə bağlı məhkəmə qərarlarına qarşı heç bir şikayət etmək hüququ vermir. Bundan başqa ərizəçi qeyd edir ki, 14 dekabr tarixdə Senat öz qərarını elan edərkən dəqiq olaraq göstərib ki, işə «həmin məhkəmənin başqa bir tərkibi tərəfindən» yenidən baxılmalıdır (tapati tiesa cita sastava);

Məhkəməyə verilmiş videoyazı bu istinadın doğruluğunu təsdiq edir. Ərizəçi xatırladır ki, hansı səbəbdən olursa-olsun, hakimin iştirakı ilə məhkəmə işində qəbul edilmiş hər-hansı bir qərar ləğv edilibsə, CPM-in 18-ci maddəsi həmin hakimə işin araşdırılmasında iştirak etməyi qadağan edir. (bax yuxarıda 50-ci bənd). Nəticədə, əlbəttə ki, assesorlar (andlı iclasçı) eyni tərkibi təşkil edə bilməzdilər və deməli məhkəmə «qanun əsasında yaradılmış» olmayıb.

111. Həmçinin ərizəçi Hökümətin, məhkəmənin qərəzsiz və müstəqil olmasına müvafiq fikirlərini də təkzib edir. Onun fikrincə x-m Şteinertin mübahisə doğuran bəyanatları dərc olunduqdan sonra onların yalan olduğunu heç vaxt təsdiq etməyib və bu bəyanatlarda fikirlərinin olduğu kimi verilməməsi arqumenti əsassızdır. Ərizəçinin təqsirkar olması məsələsində hakimin qərəsizliyinə gəlincə, bu bəyanatlar o vaxdan bəzi ağlabatan və obyektiv şübhələr doğura bilərdi.

112. X-m Z.L-in əqli sağlam olması məsələsinə baxılmasını Riqa Ərazi Məhkəməsinin rədd etməsilə bağlı ərizəçi hesab edir ki, bu fakt onun obyektiv və müstəqil mülahizə yürütmək və müzakirə etmək qabiliyyətini şübhə altına alır. O, tibbi məlumatları qeyri-qanuni yolla əldə etməsi haqqında Hökümətin fikirlərini də təkzib edir; onun fikrincə məhkəmə özü qanunla göstərilən üsullarla bu məlumatları əldə etməli idi. Nəhayət o, xüsusi olaraq qeyd edir ki, işi araşdıran məhkəmə tərkibinin ədalətsizliyi, Riqa Ərazi Məhkəməsinin işin nəticəsinə əhəmiyyətli təsir edə biləcək ifadələr verə biləcək çoxsaylı şahidləri məhkəməyə buraxmaması, eləcə də müdafiənin maraqlarına ziyan vuran müxtəlif istintaq pozuntuları sübuta yetirilib.

113. Riqa Ərazi Məhkəməsinin müstəqilliyi ilə bağlı ərizəçi təsdiq edir ki, Baş Nazirin və Ədliyyə Nazirinin rəsmi bəyanatı hakimlərə açıq-aşkar təzyiq göstərib və onun 25 sentyabr 1998-ci il tarixdə həbsə geri qaytarılması haqqında məhkəmə qərarının çıxarılmasında əhəmiyyətli rol oynayıb.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət

1. Məhkəmə «qanun əsasında yaradılmış» məhkəmə idimi?

114. Məhkəmə xatırladır ki, 6-cı maddənin 1-ci bəndinə görə «məhkəmə» həmişə «qanun əsasında yaradılmış» olmalıdır. Bu ifadə Konvensiyanın bütün nizammnaməsinə və protokollarına xas olan hüquqi Dövlət prinsipini əks etdirir. Həqiqətən də qanunverici hakimiyyətin iradəsinə uyğun olaraq yaradılmamış bir orqan, ayrı-ayrı fərdlərin işini dinləmək üçün demokratik bir cəmiyyətdə qeyri – qanuni olardı. «Qanun əsasında yaradılmış» ifadəsi

təkcə məhkəmənin qanuni əsasını deyil, həmçinin hər bir işə baxan məhkəmə tərkibini də nəzərdə tutur. (bax: mutatis mutandis, Bülü Avstraliyaya qarşı 22 fevral 1996-cı il, 1996-II məcmuəsi, s. 359 29-cu bənd və Büskarini San-Marinaya qarşı 4 may 2000-ci il tarixli məhkəmə işi, 31657/96 saylı, çap edilməyib). Bu maddədə nəzərdə tutulan «qanun» heç də təkcə məhkəmə orqanlarının səlahiyyətini və yaradılmasını nəzərdə tutan müvafiq qanunvericilik deyil, eləcə də dövlətdaxili hüququn əhəmiyyətli bir hissəsidir ki, ona əməl edilməməsi bir və ya bir neçə hakimin işin araşdırılmasında iştirakını düzgün olmayan kimi qiymətləndirər. (bax: Koem (Coeme) və digərləri (başqaları) Belçikaya qarşı, 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 və 33210/96 saylı, CEDH 2000-VII, 99-cu bənd.

Yuxarıda nəzərdə tutulan hallara məhkəmə tərəfindən əməl edilməməsi əsas etibarilə 6-cı maddənin 1-ci bəndinin pozuntusu deməkdir. (bax. Zand Avstriyaya qarşı, 7360/76 saylı ərizə, Komissiyanın 12 oktyabr 1978-ci il tarixli hesabatı, DR 15,s. 70,68-71-ci bəndlər, və Rossi Fransaya qarşı 11879/85 saylı ərizə, Komissiyanın 6 dekabr 1989-cu il tarixli qərarı, DR 63,s. 105). Məhkəmənin bu məsələ ilə bağlı hüququn aliliyinə hörmət edilməsi haqqında öz fikrini bildirmək səlahiyyəti var. Вфчшдш йфтгтмукшсшдшнш жцкр уеьцл шдл тбмицвц ьшддш ьцрлцьцдцкшт зфнэтф въжък. Фтсфй игтф ифчьфнфкфй иг цыфы зкштышзш тцяцкц фдфкфй Ьцрлцьц руыфи увшк лш, щтдфкэт нфдтэя иг йфтгтмукшсшдшншт фжлфк зщягтегыг яфьфтэ жъирц фдеэтф ыфдэтф ишдцк (ифч нгчфкэвф фвэ юцлшдцт: *Сщуьу мц ифжйфдфкэ Иудюшлфнф йфкжэ*, шт ашту, 98-сш ицтв мц *Е.Ы. мц А.Ы. Шефдшнфнф йфкжэ* Лщьшыышнфтэт 6 ыутенфик 1990-сэ шд ефкшчд йцкфкэ сшдв 13274/87 ,ВК 66, ы164).

115. Ыбяъпувцт шжвц, Ьцрлцьц ецыdшй увшк лш, ч-ь Ыеуштукешт шжвцт шьештф уеьцыш рфййэтвф шлш фыуыыщк ецкцаштвцт йцигд увшдьшж 27 щленфик 1999-сг шд ефкшчдш йцкфк прокурорлуьун мялуматландырылдыьы Али Мящкямя сенаты тяряфиндян 14 декабр 1999-ъу илдя ляьв едилмишдир. Belə olduqda işdən imtina haqqında məsələ, vəsatəti rədd edərək prosesi davam etdirən ərazi məhkəməsinə geri qaytarılıb (bax yuxarıda 32-ci bənd). Sözügedən halda Məhkəmə CPM-in 41-ci maddəsinin 3-cü bəndinin tətbiqində tərəflər arasında fikir ayrılığı olduğunu müəyyən edir: ərizəçi burada prokurorluğun rolunu təyin edən və ona ayrı-ayrı hallarda xüsusi səlahiyyətlər verməyən yalnız bir əsas qanuna istinad edir. Halbuki, Hökümət hesab edir ki, bu maddə prokurora işdən imtina haqqında qərardan imtina etmək səlahiyyəti verib və Senatı bu cür xahişi araşdırmağa məcbur edib. Ancaq buna baxmayaraq Məhkəmə bu iki şərhdən hansının düzgün olub-olmaması məsələsinə diqqət yetirməyi vacib hesab etmədi. Hökütmətin irəli sürdüyü mülahizələrin əsaslı olduğunu güman

etsək, Məhkəmə hesab edir ki, Senatın 27 oktyabr 1999-cu il tarixli əmri ləğv etməsindən sonra işə Riqa Ərazi Məhkəməsinin daha öncə həmin işdən imtina etmiş eyni məhkəmə tərkibi tərəfindən baxılıb. Bu isə Senatın 14 dekabr 1999-cu il tarixli qərarında elan edilmiş göstərişin əksidir. Həmçinin, Məhkəmə göstərir ki, CPM-in 28-ci maddəsində deyildiyi kimi, «hakimin iştirakı ilə verilmiş qərar və ya hökm... ləğv olunarsa, həmin hakim işin sonrakı araşdırmalarında iştirak edə bilməz». Məhkəmə hesab edir ki, bu müddəa kifayət qədər aydın ifadələrlə tərtib edilib ki, bu da məhkəmə üzvlərinə onların vəzifə səlahiyyətlərinin ölçülərini və bundan irəli gələn hüquqi nəticələri qabaqcadan təxmin etməyə imkan verib. Buradan belə nəticə çıxır ki, 14 dekabr 1999-cu ildən, yəni hər iki assesor hakimin qəbul etdikləri qərarın ləğv edildiyi tarixdən başlayaraq, bu assesorlar daha həmin tərkibdə qala bilməzdilər. Belə ki, ərazi məhkəməsində işə baxan məhkəmə tərkibi qanuna uyğun olaraq təşkil edilməyib.

116. Bu halda Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulub.

2. Məhkəmə «qərəzsiz» və «müstəqil» olubmu?

117. Məhkəmə xatırladır ki, məhkəmənin «müstəqil» hesab edilməsini sübut etmək üçün onun tərkibinin səlahiyyət müddəti və təyinat usulunu, xarici təzyiqlərə qarşı müdafiə olunub-olunmamasını və müstəqillik ehtimalının olub-olmamasını xüsusilə nəzərə almaq lazımdır. (bax: məsələn Findli Birləşmiş Krallığa qarşı 25 fevral 1997-ci il məhkəmə işi, 1997-I Məcmuəsi, s. 277, 73-cü bənd)

Məhkəmənin «qərəzsizlik» şərtinə gəldikdə o, iki meyara görə qiymətləndirilməlidir. Söhbət ilk növbədə hakimin bu və ya digər şəraitdə şəxsi davranışını və inandırıcı olmasını əks etdirən subyektiv meyardan gedir. Xüsusən də məhkəmə subyektiv olaraq heç bir şəxsi düşüncə və rəyini göstərməməlidir. Hakimin şəxsi qərəzsizliyi onun əksi sübut olunana qədər ehtimal olunur. Digəri isə hər cür şübhəni kənarlaşdırmaq üçün məhkəmənin kifayət qədər təminatlar təklif etməsinə inandırmağa səbəb olan obyektiv meyardır. Bundan başqa müstəqillik və obyektiv qərəsizlik anlayışları bir-birilə sıx bağlıdır (bax: Pullar Birləşmiş Krallığa qarşı və Toman (Thomann) İsveçrəyə qarşı 10 iyun 1996-cı il tarixli məhkəmə işləri məcmuə 1996-III, müvafiq olaraq 792 və 815-ci səhifələr, 30-cu bəndlər eləcə də Academy Trading Ltd və başqaları Yunanstana qarşı, 30342/96 saylı, 43-cü bənd, 4 aprel 2000-ci il tarixli məhkəmə işi və Daktaras Litvaya qarşı 42095/98 saylı, 30-cu bənd, 11 yanvar 2000-ci il tarixli məhkəmə işləri çap olunmayıb)

118. Subyektiv meyara gəlincə, Məhkəmə xatırladır ki, işə baxan məhkəmə orqanlarından tələb olunan təvazökarlıq hətta təhriklərə cavab vermək üçün belə onların mətbuatdan istifadə etməmələrindən ibarətdir. Ədalətli məhkəmə araşdırması məhz bunu tələb edir. Bundan başqa, işə baxan məhkəmə tərkibinə sədrlik edən hakim və eləcə də tərkibə daxil olan digər hakimlər ictimai yerdə tərəflərdən hər hansı biri haqqında mənfi fikirləri nəzərdə tutan ifadələr işlətməsi faktı, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan məhkəmələrin qərəsizliyi ilə bir araya sığmır (bax Buscenu italiyaya qarşı, 29569/95 saylı, 67-68-ci bəndlər CEDH 1999-VI)

119. Sözügedən halda Məhkəmə təsdiq edir ki, 4 - 5 oktyabr 1999-cu ildə «Lauku avtize» və «Respublika» qəzetlərində dərc olunmuş bəyanatlarda (bax: yuxarıda 30-cu bənd) x-m Şteinert müdafiənin məhkəmə qarşısında münasibətini tənqid edib. O həmçinin işin nəticəsinə dair uzaqgörənlikdə ifadə verib. Əslində «məhkəmənin cəza, yoxsa qismən bəraət verəcəyini» hələ bilməməsini söyləməklə o, tam bəraət fərziyyəsini rədd eib. Bundan başqa, 7 dekabr 1999-cu il «Kommersant Baltic»-də dərc edilmiş bəyənatlarda o, ərizəçinin bütün iltihamlar üzrə özünü təqsirsiz bilməkdə davam etməsi, və öz təqsirsizliyini subut etməyə onu inandırması faktı qarşısında öz təəcübünü bildirib. Məhkəmənin gözündə bu cür bəyanatlar ərizəçinin işinə verilən sadə bir mənfi qiymətləndirmə deyil, təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyini rəsmən təsdiq edən, işin nəticəsinə dair mövqedir.

Məhkəmə hesab edir ki, x-m Steinertin fikrini bu cür ifadə etdiyi bəyanat Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin tələblərinə ziddir Buna görə də ərizəçi haqlı olaraq bu hakimin ədalətsizliyinə şübhə edir. (bax: mutatis mutandis Ferrantelli və Santangelo İtaliyaya qarşı 7 avqust 1996-cı il tarixli məhkəməsi, Məcmuə 1996-cı, s. 952, 59-60-cı bəndlər).

120. Bu halda, Məhkəmə hesab edir ki, x-m Z.L-in uydurma xəstəliyinin məhkəmənin qərəzsizliyinə zərbə vurmaq iqtidarında olub-olmaması məsələsini araşdırmaq vacib deyil.

121. Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə nəticə cıxarır ki, ərizəçinin işini araşdıran məhkəmə heç də qərəzsiz olmayıb və buna görə də Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi bu məsələdə pozulub. O hesab edir ki, bu faktın rəsmən təsdiq edilməsi məhkəmənin müstəqilliyi məsələsinin araşdırılmasını istisna edir.

V. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin ehtimal olunan pozuntusu haqqında.

122. Ərizəçi şikayət edir ki, onun məhkəmə işini araşdıran və onun barəsində həbs qətimkan tədbiri tətbiq edən hakimin 4 - 5 noyabr və 7 dekabr 1999-cu ildə mətbuatda dərc olunmuş müsahibəsi və təqsirləndirilən şəxsin təqsirli olmasına açıq-aşkar inanması ərizəçinin 6-cı maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan təqsirsizlik prezumpsiyasi hüququnun pozuntusudur.

«Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut edilənədək təqsirsiz hesab edilir ».

A. Tərəflərin arqumentləri

123. Məhkəmənin qərəzsız olmasına, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə riayət edilməsinə gəldikdə, Hökumət öz fikirlərinə geri qayıdır. Bundan başqa x-m Steinert özü işin nəticəsinin hələ ona məlum olmadığını bildirib. Hökumət hesab edir ki, heç bir hal sonuncunun, ərizəçinin təqsirkar olduğunu qabaqcadan müəyyən edən mövqe tutmasını sübut etmir. Belə ki, ərizəçinin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ pozulmayıb.

124. Ərizəçi nəzərə çatdırır ki, 4 - 5 noyabr 1999-cu il tarixdə «Lauku avtze» və «Respublika» qəzetlərində dərc olunmuş müsahibəsində x-m Steinert həqiqətən də təsdiq edib ki, ərizəçinin təqsirsizliyinə inanmır və ən yaxşı halda məhkəmə ona qismən bəraət verə bilər. Beləliklə, tam bəraət ehtimalı kənarlaşdırılıb. Eləcə də, ərizəçi Məhkəmənin diqqətini 7 dekabr 1999-cu tarixdə «Kommersant Baltic» qəzetində dərc edilmiş musahibəyə cəlb edir. Bu musahibədə məhkəmə sədri ona təqsirsiz olduğunu sübut etməyi təklif edir. Onun fikrincə, bu cür bəyanatlar Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin tələbləri ilə bir araya sığmır.

Bundan əlavə, ərizəçi qeyd edir ki, Riqa Ərazi Məhkəməsi 30 mart və 15 iyun 2000-ci il tarixli qərarlarında elan edib ki, şəxsiyyətinin məşhur olması onun həbsdə saxlanılmasına haqq qazandırır. Ərizəçi hesab edir ki, heç bir əsası olmayan bu motiv ona qarşı məhkəmənin qabaqcadan müəyyən edilmiş münasibətini sübut edir.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət.

125. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində təqsirsizlik premumpsiyası əks olunub. O, digər məsələlərlə yanaşı, tələb edir ki, öz vəzifələrini yerinə yetirərkən məhkəmə üzvləri təqsirləndirilən şəxsin ittiham edildiyi cinayəti həqiqətən törətməsinə dair qərəzli fikirdə olmasınlar; subutetmə yükü ittiham tərəfinin üzərinə düşür və hər

hansı şübhə təqsirlədirilən şəxsin xeyrinə həll edilməlidir (bax : Barbera, Messegue və jabordo İspaniyaya qarşı 6 dekabr1988-ci il tarixli məhkəmə işi, 146 sayli A seriyası, s. 31, 77-ci bənd). Buna görə də, 6-cı maddənin 2-ci bəndi tələb edir ki, Dövlət nümayəndələri - ilk növbədə işi araşdıran hakimlər, ancaq eləcə də hökumətin səlahiyyətli nümayəndələri təqsiri qanun əsasında məhkəmə tərəfindən sübut edilənədək təqsirləndirilən şəxsi cinayət əməli törətməkdə açıqcasına ittiham etməkdən çəkinsinlər (bax: Allenet de Ribemant Fransaya qarşı 10 fevral 1995-ci il tarixli məhkəmə işi 308 saylı A seriyası. s 16, b 36-37 və Butkeviçius Litvaya qarşı, 48267/99 saylı, b 49 26 mart 2002-ci il tarixli məhkəmə işi çap edilməyib).

126. Hökümət xüsusilə nəzərə çarpdırır ki, x-m Şteinert heç zaman rəsmi olaraq ərizəçinin təqsirli olduğunu deməyib. Bununla belə, Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın və Protokolların eyni səpgili digər maddələrində olduğu kimi, 6-cı maddənin 2-ci bəndi də nəzəri və xəyali deyil, həqiqi və konkret hüquqların tənzimçisi kimi şərh olunmalıdır. Minelli İsveçrəyə qarşı məhkəmə işində (25 mart 1983-cü il tarixli iş, 62 saylı A seriyası, s. 15 b. 37) məhkəmə qərarlarının əsaslandırılmasına dair söylənilən fikirlərdə olduğu kimi, təqsirsizlik prezumpsiyası rəsmən təsdiq olunmasa belə pozula bilər; qərarda hakimin maraqlı tərəfi təqsirkar hesab etməsini düşünməyə əsasın olması kifayətdir. Məhkəmə hesab edir ki, eyni yanaşma prokurorluq orqanlarının verdiyi bəyanatlara da şamil edilməlidir. (bax yuxarıda adı çəkilmiş: mutatis mutendis. Butkeviçius Litvaya qarşı 49-cu bənd). Щягигятян дя яслиндя ыбяъпувцт йцкфкдфкэт жъирц мц ыгфд вщхгкьфыэ щтдфкэт 6-сэ ьфввцтшт 2-сш ицтвштц жфьшд увшдьцьцнштц лшафнце уеьшк; цлы ецйвшквц щтгт уааулешм ьфршннцеш юфеэжьфявэ. Нгчфкэвф фвэюцлшдцт ыцкцтсфьдфкэт ыщт ецtишйштшт әрәьшннцештц пцдштсц щтгт ащкьфд цвциш ьцтфыэ вуншд, ыбяъgувət йцкцкдфкэт куфд ьцяьгтг цыфы пбеъкъдък.

127. Məhkəmə təsdiq edir ki, 4 və 5 noyabr 1999-cu il tarixdə dərc edilmiş birinci müsahibəsində x-m Şteinert bildirmişdir ki, «məhkəmənin cəza və ya qismən bəraət hökmü verəcəyini» hələ bilmir. Məhkəmənin bu cür ifadəsi aydınca göstərir ki, hakim indi bu saatda ərizəçinin təqsirli olmasına inanır (рую щдьфяыф шеешрфьэт ишк ьфввцыш ъякц) və onun tam bəraət qazanması ehtimalını istisna edir. 7 dekabr 1999- cu il tarixdə «Kommersant Baltic» qəzetində dərc olunmuş ikinci müsahibəyə gəlincə, x-m Şteinert burada təqsirləndirilən şəxslərin ittihamın bütün maddələri üzrə özlərinin təqsirsizliklərini israr etmələri faktı qarşısında öz böyük təəccübünü bildirib. Xüsusilə də, o jurnalist və oxucuların diqqətini ittihamın əsas maddələrindən birinə (qanunsuz silah saxlaması) cəlb edib. Ərizəçinin münasibəti ona anlaşılmaz və məntiqsiz görünüb. Məhkəmə hesab edir ki, bu cür ifadələr ərizəçinin təqsirli bilinməsinə bərabərdir. Əsas

mahiyyətini nəzərə alaraq bu cür göstəriş demokratik dövlətin fundemantal prinsiplərindən biri olan təqsirsizlik prezumpsiyasına ziddir.

128. Məhkəmə belə nəticəyə gəldi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi pozulub.

VI. Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququna müvafiq Konvensiyanın 8-ci maddəsinin ehtimal olunan pozuntusu haqqında

129. Яризячи шикайят едир ки, нфяэжьфдфкф ьцвгвшннце йщнгдьфыэ, еляъя дя аиля цзвляри иля эюрцшлярин гадаьан едилмяси 8-ъи маддянин тяминат вердийи щцгугларынын щяйата кечирилмясиндя гнхгт щдьфнфт вя ясассыз бир мцдахиляни тяшкил едир.

Щямин маддядя дейилир:
1. Hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, mənzilinə və yazışma sirrinə hörmət hüququna malikdir.
2. Milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş, ölkənin iqtisadi maraqları naminə, ixtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığı, yaxud mənəviyyatı mühafizə etmək üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən bu hüququn həyata keçirilməsinə mane olmağa yol verilmir.»

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Hökumət.

130. Ərizəçinin нфяэжьфдфкф ьцвгвшннце йщнгдьфыına gəldikdə, Hökümət müdaxilənin mövcudluğunu inkar edir. Ancaq buna baxmayaraq o inandırır ki, bu müdaxilə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan hüquqları pozmayıb. İlk növbədə burada bu tədbirin tətbiq edilməsinə yol verən zəruri hallar və bu hala uyğun davam edən məhkəmə prosesi mövcud olub.

Hökumət qeyd edir ki, təqsirləndirilən şəxsin yazışma sirrinə hörmət hüququndan məhrum edilməsi CPM-in 176-cı maddəsinə uyğun olaraq həyata keçirilib. (bax : yuxarıda 54-cü bəndə) . Maddənin məzmunu hamı üçün anlaşıqlıdır və aydın, dəqiq ifadələrlə tərtib olunub. Hökumət bu fikirdədir ki, müdaxilə qanun tərəfindən nəzərdə tutulub.

İkinci növbədə, yazışma sirrinə hörmət hüququndan məhrumetmə bu tədbirin ərizəçinin həbsə alınmasını təmin etmək və səlahiyyətli dövlət orqanlarına işi maneəsiz istintaq etməyə imkan yaratmaq üçün vacib idi. Bu cəhətdən, o təsdiq edir ki, cinayətdə əlbir olanların bir-birilə sərbəst əlaqədə olması onların məhkəmə əleyhinə güclü bir koalisiya yaratması ehtimalını gücləndirib və bu, 504 min qurbanın hüquqlarının pozulmasına səbəb ola bilərdi. Buna görə də müdaxilə qəbul edilən qərarlrın müdafiəsi və yeni cinayət pozuntularının qarşısının alınması kimi qanuni məqsəd daşıyırdı. Nəhayət, Hökümət hesab edir ki, bu tədbir yuxarıda nəzərdə tutulan qanuni məqsədə çatmaq üçün demokratik və proporsional bir cəmiyyətdə vacibdir. Bu cəhtdən o qeyd edir ki, yuxarıda göstərilən 176-cı maddə bu cür müdaxiləyə yalnız təqsirləndirilən şəxsin qanun pozuntusu və ağır cinayət və ya qismən ağır cinayətdə təqsirli bilindiyi və ən zəruri ictimai zərurətin mövcud olması hallarında icazə verir.

131. Əgər ərizəçi yalnız ailə üzvlərilə görüşün qadağan olunmasından şikayət edirsə, Hökümət təsdiq edir ki, ailədə uşaq dünyaya gəldiyi andan, onunla valideynləri arasında «ailə həyatı»nın əhəmiyyətli əlaqəsi mövcuddur ki, bu da yalnız müstəsna hallarda qırıla bilər. Beləliklə, sözügedən halda Hökumət inanır ki, bu cür müstəsna hallar mövcuddur. Hökumətin fikrincə, ərizəçinin həbsdə saxlanılmasına 5-ci maddənin 1-ci bəndinin "c" alt bəndilə, ailə üzvlərilə görüşlərin məhdudlaşdırılması isə 8-ci maddənin 2-ci bəndi ilə haqq qazandırılır. Xüsusilə Hökümət nəzərə çatdırır ki, ərizəçinin ev dustağı saxlanıldığı müddətdə o, heç bir məhdudiyyət olmadan öz arvadı və uşağı ilə görüşə bilib. Görüşlər yalnız o, təcridxanada olarkən qadağan edilib. Sonda, Hökümət belə nəticəyə gəlir ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozuntusu olmayıb.

Bundan başqa, özünün əlavə qeydlərində Hökümət təsdiq edir ki, bir dəfə ərizəçinin arvadına təcridxanada olan ərini ziyarət etmək icazəsi verilib, lakin o, fürsətdən istifadə etməyib.

2. Ərizəçi.

132. Ərizəçi Hökümətin verdiyi qiyməti təkzib edir. Yazışmalarına qarşı qoyulan məhdudiyyət və qadağalara gəlincə, o, hər şeydən əvvəl hesab edir ki, CPM-in 176-cı maddəsi heç də aydın şəkildə tərtib edilməyib, zorakılığa qarşı isə heç bir təminat vermir.

Həmçinin, ərizəçi qeyd edir ki, məhkəmə ona cinayətlə bağlılığı olan digər şəxslərlə yazışmağı qadağan etməyin vacibliyini sübut etmədiyi halda, bu bəraət əsassızdır. Xüsusən də, ibtidai istintaqa xitam verildikdən sonra, yazışmaya məhdudiyyət qoyulmasına heç nə bəraət

qazandırmır. Bu məhdudiyyət sadəcə olaraq məktub göndərən və alan şəxslərə nəzarətlə əvəz oluna bilərdi. Ərizəçi, həmçinin xatırladır ki, 25 sentyabr 1998-ci il tarixdə onun müvəqqəti saxlama yerinə qayıdışından sonra, ona hər bir kəslə yazışmaq rəsmən qadağan edilib və Hökümət bu məsələ ilə bağlı ayrıca bir izahat verib.

133. Həmçinin, arvadının və qızının onu ev dustağı olduğu və təcridxanadan kənarda yerləşən xəstəxanalarda qaldığı müddətdə ziyarətə gələ bilməsini təsdiqləyərək o hesab edir ki, onun məhbus olması faktı ailə üzvlərilə görüşməyi təmamən qadağan etməyə haqq qazandırmır. Bu ünsür heç bir qanunda nəzərdə tutulmadığından Hökümət qadağanın heç bir qanuni əsası ilə hesablaşmayıb. İstintaq təcridxanalarının nazir qərarları ilə tənzimlənən qaydalarına gəlincə, ərizəçi bildirir ki, bu qərarlar heç vaxt nə elan edilib, nə dərc edilib, nə də onun nəzərinə çatdırılıb. Bu hallarda ərizəçi hesab edir ki, daxili dövlət qanunvericiliyində zorakılığa qarşı heç bir təminat yoxdur və görüşlərə icazə yalnız islahedici dövlət orqanlarının istəyi ilə verilir. Həmçinin, onun fikrincə, bu cür qadağalar heç bir qanuni məqsəd daşımır. Ev dustağı olduğu zaman ailəsi ilə saxladığı əlaqələr onun məhkəmə işinin istintaqına heç bir zərər gətirməyib.

Bununla belə, ərizəçi o fikirdədir ki, ailəsi ilə görüşlərin təmamilə qadağan edilməsi nəinki müvəqqəti həbsdə olan və təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna malik şəxsə, hətta azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilmiş məhbusa münasibətdə belə düzgün deyil.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət.

1. Ərizəçinin yazışmalarına qoyulan məhdudiyyətlər və qadağalar

134. Məhkəmə hesab edir ki, bu halda ərizəçinin 8-ci maddənin 1-ci bəndilə təminat verilən yazışma sirrinə hörmət huququna dövlət orqanlarının müdaxiləsi baş verib. Oxşar müdaxilə bu müddəanı düzgün qiymətləndirmir. Yazışma sirrinə hörmət hüququ yalnız zəruri hallarda, yəni əgər «qanun əsasında yaradılan», həmin maddənin ikinci bəndilə müqayisə etdikdə bir və ya bir neçə qanuni məqsədlər güddüyü təqdirdə və bundan əlavə, bu məqsədlərə nail olmaq üçün «demokratik cəmiyyətdə vacibdirsə» pozula bilər. (bax: digərləri arasında yuxarıda adı çəkilmiş Labita İtaliyaya qarşı ,79-cu bənd, Peers Yunanıstana qarşı 19 aprel 2001-ci il tarixli məhkəmə işi, 28524/95 saylı, 82-ci bənd, çap edilməyib və Petra Rumuniyaya qarşı 23 sentyabr 1998-ci il tarixli iş, 1998-VII Məcmuəsi,s. 2853, 36-cı bənd)

135. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən “qanunla nəzərdə tutulmuş” ifadəsi ilk növbədə tələb edir ki, barəsində şikayət edilən hərəkətin dövlətdaxili hüquqda hər hansı əsası mövcud olsun. Bu cəhətdən Məhkəmə «qanun» anlayışını formal mənada deyil, həmişə faktiki mənada nəzərdə tutub. O, müəyyən edilmiş normativ akt əsasında səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən qəbul edilən aktları da bura daxil edir. (bax: Silver və başqa Birləşmiş Krallığa qarşı 21 mart 1983-cü il tarixli məhkəmə işi, 61 saylı A seriyası, s. 37. 85-90 bəndlər; o, cümlədən Krüslən Fransaya qarşı və Nüvıq Fransaya qarşı 24 aprel 1990-cı il tarixli məhkəmə işlərinə müvafiq olaraq 176-A və B saylı A seriyası, s 20, 27-30 bəndlər və s. 52, 28-ci bənd). Ancaq buna baxmayaraq qanuni əsasın mövcudluğu kifayət etmir. Sözügedən qanunun aidiyyatı olan şəxs üçün əldə edilə bilən olması və dəqiqliklə, qısa və dürüst ifadə edilməsi zəruridir ki, bu da lazım olduqda təqsirləndirilən şəxsin ətraflı məlumatlardan bəhrələnməsinə, işin hallarında ağlabatan bir зшддцвц, müəyyən hərəkətdən törəyə biləcək nəticələri qabaqcadan ehtimal etməsinə xidmət edir. Бир ганун ки, сялащиййят мукшк, юзлцйцндя бу тялабатла цз-цзя эялмир, бир шяртля ки, шяхсин ящкфлэдэхф фвулмфе ъвфашцыштш тямин етмяк цчцн гцввядя олан гануни мягсяди нязяря алараг бу ъцр вякалятин мцддяти вя хцсусиййятляри кифайят гядяр айдынлыгла мцяййянляшмиш олсун (бах: йухарыда ады чякилян: мясялян, *Кцрслян Франсайа гаршы*, с.20, 27-30 бяндляр, *М. вя Р. Андерсонлар Исвечя гаршы* 25 феврал 1992-ъи ил тарихли иш, А серийасы, 226-А сайлы, 75-ъи бянд).

Ancaq buna baxmayaraq lazım olan aydınlıq baxılan sahədən asılıdır. Elə ki, söhbət Konvensiyanın 8-ci maddəsilə təminat verilən hüquqlardan gedir, qanun tam aydın sözlərdən istifadə etməlidir ki, hansı hallarda və hansı şərtlər altında xalq hakimiyyətinə bu hüquqlara dəyən zərəri hesablamaq səlahiyyətinin verildiyini hər kəsin anlaması mümkün olsun. (bax: Mutatis Mutandis Maloni Birləşmiş Krallığa qarşı 2 avqust 1984-cü il tarixli məhkəmə işi 82 saylı A seriyası, s.31, 67-ci bənd.)

136. Sözügedən halda məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin yazışmalarına qoyulan məhdudiyyətlər və onun yazışma sirrinə hörmət hüququndan məhrum edilməsi CPM-in 176-cı maddəsi əsasında hakim tərəfindən müəyyən edilib. Bu cür tədbir aidiyyatlı şəxs cinayətdə və ya ağır qanun pozuntusu və ya qismən ağır qanun pozuntusunda ittiham edildikdə tətbiq edilir. Ancaq buna baxmayaraq, bu sərəncam milli məhkəmələrə həddən artıq sərbəstlik verir. O, bu cür tədbirin tətbiqini nəzərdə tutan qanun pozuntusunun kateqoriyasını müəyyən etməklə, onu tətbiq etmək üçün səlahiyyətli dövlət orqanını göstərməklə və yazışmalara qoyulan məhdudiyyətlər və yazışma sirrinə hörmət hüququndan məhrumetmə zamanı hadisələrin inkişafını müəyyən

etməklə kifayətlənir. Əvəzində, nə tədbirin müddəti, nə də ki, ona haqq qazandıra biləcək səbəbləri göstərmir. Bundan başqa, işin hallarından belə çıxır ki, 1999-cu ildə qəbul olunmuş qərar əsasında ərizəçinin yazışmalarına tətbiq olunan nəzarət bu günə qədər davam edir. Məhkəmə hesab edir ki, tətbiq olunan qanun sözügedən sahədə dövlət orqanlarının qiymətləndirmə səlahiyyətinin yerinə yetirlməsi müddəti və xüsusiyyətlərini kifayət qədər aydın şəkildə göstərmədiyindən ərizəçi, demokratik bir cəmiyyətdə hüququn aliliyinə uyğun tələb olunan minimal müdafiə vasitəsindən istifadə etməyib. (bax: Kalojoro Diana İtaliyaya qarşı və Dominikini İtaliyaya qarşı 15 noyabr 1996-cı il tarixli məhkəmə işləri, 1996-V Məcmuəsi, s.1775 və 1779, müvafiq olaraq, 29-333-cü bəndlər, eləcədə Messina italiyaya qarşı 25 498/94 saylı, 81-ci bənd, CEDH 2000-X)

137. Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə belə nəticəyə gəlir ki, ərizəçinin yazışma sirrinə hörmət hüququna müdaxilə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan «qanunla nəzərdə tutulmuş» olmayıb. Bu nəticə adıçəkilən maddənin digər tələblərinə əməl edilib-edilməməsinin müəyyən edilməsini istisna edir.

Beləliklə, ərizəçinin 8-ci maddənin təminat verdiyi yazışma sirrinə hörmət hüququ pozulub.

2. Ailə üzvləri ilə görüşlərin qadağan edilməsi.

138. İlkin olaraq məhkəmə xatırladır ki, o, 27 iyun 1997-ci il Konvensiyanın Latviyaya münasibətdə qüvvəyə mindiyi tarixdən əvvəlki dövrü əhatə edən müddətdə ailə üzvləri ilə görüşün qadağan edilməsinə dair şikayətlərə baxmağa (ratione temporis (zamana görə) səlahiyyətli deyil. O yalnız bu tarixdən sonrakı dövrü analiz edəcək. (bax: Kalaşnikov Rusiyaya qarşı, 18 sentyabr 2001-ci il tarixli iş, 47095/99 saylı, çap edilməyib).

139. Məhkəmə xatırladır ki, müntəzəm surətdə həbsdə saxlama, öz mahiyyəti ilə maraqlı tərəfin şəxsi və ailə həyatının məhdudlaşdırılmasına səbəb olur. Bununla belə, ailə həyatına hörmət prinsipindən irəli gələrək islah orqanının müdiriyyəti və digər səlahiyyətli dövlət orqanlarının məhbusa yaxın ailəsi ilə əlaqə saxlamaqda kömək etməsi vacibdir. (bax: yuxarıda adı çəkilmiş Messina İtaliyaya qarşı 2 saylı 61-ci bənd) Sözügedən halda tərəflərin qeydlərindən məlum olur ki, ərizəçinin həyat yoldaşı və həddibuluğa çatmamış qızı o, həbsdə olduğu müddətdə, yəni 14 oktyabr 1997-ci il tarixdən əvvəl, daha sonra 25 sentyabr 1998-ci ildən 20 aprel 2000-ci ilə qədər və 5-25 sentyabr 2000-ci ilə qədər onunla görüşə bilməyiblər. Sözügedən halda, məhkəmə hesab

edir ki, ailə üzvləri ilə görüşlərin qadağan edilməsi Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 1-ci bəndi ilə təminat verilən, ailə həyatına hörmət hüququna müdaxilədir.

Buna bənzər müdaxilə, əgər 8-ci maddənin 2-ci bəndi ilə müqayisədə heç olmazsa bir qanuni məqsəd nəzərdə tutursa Konvensiyanı pozmur və «demokratik» cəmiyyətdə olan zəruri hal kimi hesab edilə bilər (шишвуь-удц щкфвфсф 62-63-съ иçтвдцк).

140. Məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin nəzərə çatdırdığı faktların dövründə, müvəqqəti həbsdə saxlanılan şəxsin ailə üzvləri ilə görüşlərini tənzimləyən yeganə mətn, 9 may 2001-ci ildə Ədliyyə Nazirinin yenisi ilə əvəz olunmuş Daxili İşlər Nazirinin 30 aprel 1994-cü il tarixli 113 saylı qətnaməsi idi. Məhkəmə qeyd edir ki, latış məhkəməsi özünün 19 dekabr 2001-ci il qərarı ilə ayrı-ayrı fərdlərin şəxsi hüquqlarının həyata keçirilməsində hər cür müdaxilədə nazirliyin qətnaməsinin yeganə əsas olması səbəbindən bu kimi müdaxiləni Konstitusiyaya uyğun gəlməyən elan edib, (bax: yuxarıda 53-cü bəndə) öz daimi yurisprudensiyasını nəzərə alaraq (bax: yuxarıda 135-ci bəndə) Məhkəmənin tənqid edilən tədbirin 8-ci maddənin 2-ci bəndi ilə qanunla nəzərdə tutulmuş olub-olmaması məsələsinə çox böyük şübhələri var.

Ancaq buna baxmayaraq, o ayrıca olaraq bu məsələnin üzərində çox durmağı vacib bilmir. Hətta ehtimal etsək ki, mübahisəyə səbəb olmuş müdaxilənin daxili qanunvericilikdə müntəzəm qanuni əsası var, məhkəmə hesab edir ki, hər bir halda, Konvensiyanın 8-ci maddəsi aşağıdakı səbəblərə görə pozulub.

141. Məhkəmə xatırladır ki, beynəlxalq müqavilələrə imza atmış Dövlətlərin, həbsxanada saxlanılan məhbusların ailə üzvləri, vəkilləri və digər kənar şəxslərlə görüşmək hüququnu nəzərdə tutan 8-ci maddənin məzmununa görə, öhdəliklərinə götürdükləri vəzifə borclarını dəqiqləşdirmək, həbsxanada saxlanmanın ağlabatan və normal tələblərini və milli qanunlara uyğun olaraq məhbusun öz ailəsi ilə əlaqələrini nizama salmaq və qabaqcadan təyin ediləcək görüşün vaxtını və müddətini nəzərə almaq vəzifəsi var. (bax: Boyle və Ruce Birləşmiş Krallığa qarşı 27 aprel 1998-ci il tarixli məhkəmə, 131 saylı A seriyası, s. 29, 74-cü bənd və Dikme Türkiyəyə qarşı, 20869/92 saylı, 117-ci bənd, CEDH 2000-VIII). Digər tərəfdən məhkəmə bir məhbus üçün, xüsusilə uzun müddət həbsdə saxlanıldıqdan sonra öz ailəsi ilə şəxsi və emosional əlaqələrini saxlamağın böyük əhəmiyyətini təsdiq edir (bax: yuxarıda adı çəkilmiş Messina İtaliyaya qarşı 2 saylı 61 bənd). Deməli müvəqqəti həbsdə saxlanılan məhbusun ailə üzvləri ilə görüşlərinə qoyulan məhdudiyyətlərə bir sıra - üçüncü şəxsin əleyhinə gizli sövdələşmə təhlükəsi, şahidlərə havadarlıq etməsi, istintaqın düzgün gedişini təmin etməyin vacibliyi – kimi

hallarda haqq qazandırıla bilər. Bu zaman həmin məhdudiyyətlər zəruri ictimai ehtiyaclara və tədqiq edilən qanuni məqsədələrə uyğun olmalıdır.

Səlahiyyətli milli dövlət orqanları belə olduğu təqdirdə, məhbusun hüquqları və istintaqın tələbləri arasında tarazlıq tapmaq üçün lazımi səy göstərməlidirlər (удц щкфвфсф 65 мц 73-съ ицтвдцк). Bundan başqa ailə üzvləri ilə görüşlərə qoyulan qadağaların müddəti və əhəmiyyəti, bu tədbirin proporsionallığını təmin etmək məqsədilə nəzərə alınmalıdır. Hər bir halda görüşlərin tamamilə qadağan edilməsinə yalnız müstəsna hallarda haqq qazandırıla bilər.

142. Sözügedən halda, məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin həyat yoldaşı və qızına üç ayrı-ayrı dövrdə onunla görüşməyə icazə verilməyib. Bunlardan ən uzun müddətlisi 25 sentyabr 1998 - ci ildən 20 aprel 2000-ci ilə qədər davam edib, yəni bir il və yeddi ay. Bundan əlavə bu qadağa mütləq xarakterə malik olub. Ərizəçinin həyat yoldaşına onunla görüşməyə bir dəfə icazə verilməsi və onun bu imkandan istifadə etməməsi faktı haqqında Hökümətin əsas fikrinə gəlincə, məhkəmə müəyyən edir ki, bu təsdiq etmə iş materiallarının bir sənədinə istinad edir. İş materiallarından xüsusilə məlum olur ki, nə ərizəçinin işini araşdıran məhkəmə, nə də onun saxlandığı təcridxananın müdiriyyəti bu mövzu ilə əlaqədar heç bir əsas gətirməyib. Bundan başqa məhkəmə təsdiq edir ki, yenidən həbs edilməmişdən əvvəl, 25 sentyabr 1998-ci ildə ərizəçi on bir aydan artıq ev dustağı olduğu müddətdə ailəsi ilə əlaqələrinə məhdudiyyət qoyulub. Beləliklə bu müddət ərzində ərizəçinin bu əlaqələrdən hər hansı bir sövdələşmə təşkil etmək və ya işin istintaqı gedişatına əngəl törətmək üçün istifadə etməyə cəhd göstərməsini heç nə sübut etmir. Bu hallarda məhkəmə bu cür məcburi tədbirin tətbiqinin əldə edilə biləcək qanuni məqsədlərə nail olmaq üçün doğrudan da vacib olduğuna inanmır. Belə ki, bu tədbir Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndində deyildiyi kimi «demokratik cəmiyyətdə zəruri» olmayıb.

143. Beləliklə, bu məsələ üzrə 8-ci maddənin pozuntusu baş verib.

VII. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tətbiqi haqqında

144. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir: «Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarının pozulduğunu, lakin razılığa gələn Yüksək tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir ».

A. Gələcəkdə ərizəçinin hüquqlarının mümkün (olan) pozuntularının rəsmən «elan edilməsi» iddiası.

145. Ərizəçi Məhkəmədən xahiş edir ki, Konvensiyanın onun (ərizəçinin) əsaslandığı bütün maddələrinin, (hansına ki münasibətdə onun ərizəsi qəbuledilən elan olunub) pozulmasını təsdiq etsin. Bundan başqa, o, qeyd edir ki, əgər Məhkəmə Riqa ərazi məhkəməsinin qərəzli olduğunu qəbul edərsə bu məhkəmənin verdiyi hər cür qərar qeyri-qanuni olacaq. Həmçinin ərizəçi xatırladır ki, onun appelyasiya müraciətinə hələ baxılmayıb, ancaq buna baxmayraq appelyasiya icraatı şübhəsiz çox vaxt tələb edəcək ki, bu da onun bu müddətdə azadlığa buraxılma şansını heçə endirir. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi və 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi baxımından «ağlabatan müddət»in tələb olunması davam edəcək. Ehtimal ki, mühakimə müddətində qəbul edilmiş qərarlardan biri ləğv olunsun. Beləliklə bu, işin aşağı instansiya məhkəməsinə qaytarılmasına səbəb olacaq və həbs müddəti sonsuzadək uzanacaq.

Yuxarıda deyilənlənləri nəzərə alaraq ərizəçi Məhkəmədən xahiş edir ki, işin əsasına dair Latış məhkəmələri tərəfdən verilmiş bütün qərarlar ləğv olunmuş elan edilsin və cinayət işinə yenidən baxılması və bu müddətdə onun həbsdə saxlanılması müddətinin uzadılması Konvensianın 5-ci və 6-cı maddələrinin pozuntusu hesab edilsin. Bu cür deklarasiyanın adət edilmiş olmayan xarakterini etiraf edərək, o təsdiq edir ki, bu Konvensiya tərəfindən onun hüquqlarına hörməti həqiqətən təmin etmək yeganə vasitə ola bilərdi.

146. Hökümət xatırladır ki, 41-ci maddə Məhkəməyə Konvensiyanın pozulmasına son qoymaq üçün görüləcək konkret tədbirləri Dövlətlərə göstərmək səlahiyyətini vermir. Dövlətlərə qərarların yerinə yetirilməsinə nəzarət Nazirlər Kabinetinin səlahiyyətindən irəli gəlir. Hökümətin fikrincə, bu qaydadan imtina Konvensiya sisteminə xas olan yardımçı olmaq prinsipini şübhə altına alardı.

147. Məhkəmə xatırladır ki, pozuntuya səbəb olmuş şəraitin aradan qaldırılması üçün öz daxili hüququndan istifadə edəcək vasitələri secmək Dövlətin özünə aiddir və Konvensiya razılığa gələn əmr və direktivlər ünvanlamaq üçün Məhkəməyə səlahiyyət verir. (bax: başqaları ilə birlikdə Pelladoah Niderlanda qarşı 22 sentyabr 1994-cü il tarixli qərara, A seryası, s,320-B, səh. 26, 50-ci bənd və Kemli Fransaya qarşı 23 aprel 1996, Məcmuə 1996-II, səh 575, 54-cü bənd vəAPBP Fransaya qarşı 21 mart 2002-ci il məcmuə 1996-II, cild 38436/97, 41 -ci bənd, çap edilməyib). Beləliklə ərizəçinin bu xahişini qəbul etməmyə əsas vardır.

B. Zərər.

148. Ərizəçi təsdiq edir ki, məhkəmə tərəfindən maddi zərər kimi təzminat verilən vacib şərt müəyyən olunan pozuntu ilə ehtimal olunan maddi ziyan arasında səbəbli əlaqənin mövcud olmasıdır və onun işində bu cür əlaqəni sübut etmək çətindir. Buna görə də o, bu mövzuda heç bir xahiş etmir.

149. Əvəzində ərizəçi onun Konvensiya tərəfindən təminat verilən hüquqlarının çoxsaylı pozuntusu faktına məruz qalması nəticəsində ona dəyən mənəvi zərərin təzminatını tələb edir. Onun özü bu məsələni məhkəmənin tam ixtiyarına buraxır.Ancaq buna baxmayaraq, o, Məhkəmədən onun əzab-əziyyətlərini daha da ağırlaşdıran, aşağıda göstərilən bir sıra elementləri nəzərə almağı xahiş edir:

- sərvət itkisi və ailəsi üçün xoşagəlməz iqtisadi nəticələr, o cümlədən təqsirləndirilmədən əvvəl, onun nüfuzlu iş adamı olması;

- hələ həbs edilərkən zəifləmiş, həbsdə olduğu sonrakı illər boyunca əhəmiyyətli dərəcədə korlanmış səhhətinin vəziyyəti;

- ona qarşı ictimai qərəz ab-havasının yaranmasına səbəb olan, Ədliyyə və Baş Nazirlərin bəyyanatlarının əhəmiyyəti və aşkarlığı;

- x-m Şteinertinnu daima ümidsizlik, təmin olunmama və qüssəli vəziyyətdə saxlayan, açıq-aşkar ədavətli münasibəti, xüsusilə ona bu münasibətə son qoymağa imkan verəcək hər hansı təsirli hüquqi yolun olmaması;

- həyat yoldaşı və həddibuluğa çatmamış qızı ilə uzun sürən ayrılıq.

150. Hökümət yuxarıda şərh olunan bütün amilləri təsdiq edir. O, 6-cı maddənin 1-ci bəndi baxımından təqdim edilmiş arqumentini təkrar edir. Bu arqumentə görə prosesin uzadılmasına səbəb ərizəçinin özünün davranışı olub. (yuxarıda 91-93-cü bəndlər). Həmçinin o, latış dövlət tibb orqanlarının nəticələrinə əsaslanaraq həbsdə qaldığı müddətdə ərizəçinin səhhətinin vəziyyətinin korlandığını inkar edir. X-m Şteinerə gəlincə, o, ərizəçiyə qarşı heç bir kin-ədavət əlaməti göstərməyib. Xüsusilə də onun ərizəçini adi xəstəxanaya deyil, həbsxanaya geri qaytarılması haqqında qəti qərarı bu mənada şərh oluna bilməz. Ərizəçinin жцчышннцештшт

ьцжргк щдьфыэтф эялинъя, Hökümət xüsusi olaraq nəzərə çatdırır ki, ictimai dövlət orqanları bu sahədə nəticəsiz olublar. İşin bu dərəcədə böyük vüsət alması və yayılması sadəcə olaraq ondan irəli gəlir ki, Latviya sakinlərinin az qala yarısı, ərizəçinin ittiham edildiyi qanun pozuntusunun афсшцдш тцешсцдцкштц məruz qalıblar. Nəhayət, ailə üzvləri ilə görüşlərin qadağan edilməsinə gəldikdə, Hökümət öz çıxardığı nəticələrə rəğmən yada salır ki, prokuror ərizəçiyə öz həyat yoldaşı ilə görüşməyə icazə verib, lakin sonuncu ondan istifadə etməyib.

Yuxarıda deyilənlərin işığında Hökümət bu fikirdədir ki, pozuntu hallarının təsdiqi özlüyündə ərizəçinin təsadüfi olaraq məruz qaldığı hər cür mənəvi zərərə kifayət qədər təzminatı təşkil edərdi.

151. Məhkəmə hesab edir, hökümət ilə qərarda işin bütün hallarını nəzərə alaraq cari qərarda ifadə olunan pozuntunun təsdiqi ərizəçinin məruz qaldığı hər cür mənəvi zərər üçün kifayət qədər ədalətli razılığı təmin edir.

C. xərclər və məsrəflər.

152. Ərizəçi məhkəmə qarşısında işin hazırlanması və təqdim edilməsi üçün göstərilən məsrəflərin ödənilməsini xahiş edir. Bu əsasla o, müvəkkili cənab S.Grosza qonarar kimi 36310 livr sterlinq (ецчьштцт 56600 фмкщ) və ərizəçinin Riqada fəaliyyət göstərən latış vəkillərinin xidmətlərini ödəmək üçün 1500 latış latı tələb edir. Xüsusilə də cənab Groszun qonararına uyğun gələn yekun cəm hər biri aşağıdakı kimi göstərilən çoxsayda faktorlara istinad edir.

a) nəzərə alaraq ki, bir saatı 250 livrdir, 22 saatlıq iş 5500 livr sterlinqə uyğundur.

b) bir saatının 250 livr olduğunu nəzərə alaraq, 5500 livr sterlinqə uyğun olan 22 saatlıq iş (ərizənin hazırlanması;)

v) 22 saatlıq iş üçün 5545, 53 livr (ərizəçinin hesabatı üçün)

c) 25 saatlıq iş üçün 6250 livr (məhkəmə dəftərxanası və ərizəçinin Riqadakı vəkillərinin biri ilə yazışmalar, işə müvafiq telefon danışıqları, mətbuat rəsmi məlumatını bəzi təşkilatların nəzərinə çatdırmaq üçün hazırlanması, «digər ərizəçilərə» müvafiq məsləhətlər;

d) 52 saatlıq iş üçün 10000 livr (Hökümətə cavab olaraq qeydlərin hazırlanması, bu qeydlərə əlavə etmək üçün sənədlərin hazırlanması, digər olkələrlə yazışmalar, və s.)

e) 12 saatdan artiq iş üçün 3100 livr (mühakimənin vəziyyəti haqqında Məhkəmə dəftərxanası ilə əlaqələr, müvəqqəti tədbirlər və onların tətbiq olunması haqqında Məhkəmə qərarının analizi);

7) 32 saatlıq iş üçün 5960 livr (Konvensiyanın 41-ci maddəsinə müvafiq yurisprudensiyanın tədqiqatı və ədalətli təmin edilmə haqqında vəsatətin təqdimatı);

153. Hökumət bu məsələdə Məhkəmənin müdrikliyinə arxalanır.

154. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 41-ci maddəsinə əsasən yalnız o məsrəflər ödəniləcək ki, onların həqiqətən də sərf olunduğu sübut olunub və məbləğ ağlabatandır (bax: Nikolova Bolqariyaya qarşı və Lecius Litvaya qarşı yuxarıda adı çəkilmiş məhkəmə işlərinin qərarlarına, müvafiq olaraq 79 və ll2-ci bəndlər). Bundan əlavə, reqlamentin 60-cı maddəsinin 2-ci bəndi nəzərdə tutur ki, Konvensiyanın 41-ci maddəsi əsasında təqdim edilmiş hər cür iddia şifrələnməli, sütunlara bölünməli və lazımi sübutlarla müşayət olunmalıdır. Əks təqdirdə Məhkəmə xahişi qismən və ya tamam rədd edə bilər. (bax: Zubani İtaliyaya qarşı [GC] [ədalətli təmin edilmə], s.14025/88, 23-cü bənd, 16 iyun 1999-cu il). Sözügedən halda məhkəmə təsdiq edir ki, c-b Grosz tərəfindən tərtib edilmiş altı bölümün hər biri çoxsaylı yuridik xidmətlərinin ümumi cəmini bir dəfəyə göstərir. Ancaq bununla belə fərdi qaydada götürülmüş hər bir xidmət üçün qiymət dəqiqləşdirilməyib. Xüsusilə də bu fakturalarda göstərilən bəzi məsrəflərin obyektiv lazımlığına gəlincə Məhkəmə əslində yaxşı anlaya bilmir ki, mətbuat üçün bəyyanatın hazırlanması, «digər ərizəçilərə» müvafiq məsləhətlərin və «dünyanın digər bölgələrində olan maraqlı tərəflərlə» yazışmaların Strasburqdakı prosedura ilə nə kimi birbaşa əlaqəsi ola bilər. Nəhayət ödənilməsi üçün məsrəf və xərclərin ağlabatan məbləğdə olması lazımdır. Beləliklə ərizəçi tərəfindən tələb olunan məbləğ - nəğd pula 59200 avro-hər bir halda həddən artıqdır. Digər tərəfdən məhkəmə təsdiq etmir ki, ərizəçi tərəfindən irəli sürülən şikayətlərin çoxsaylı olması işin mürəkkəb olmasına dəlalət edir və bu da ərizənin hazırlanmasına sərf olunan xərclərdə nəticəsiz qalıb. Məhkəmə sözügedən halda Məhkəmənin təcrübəsini nəzərə alaraq və ədalətli qərar çıxararaq ərizəçiyə bütün xərcləri toplayaraq 15000 avro məbləğində kompensasiya təyin edir. Bu məbləğ ödəniş tərixində qüvvədə olan uyğun faizlə məzənnə üzrə latviya latına çevrilməli və əlavə dəyər vergisi üzrə verilməlidir. (bax: A. birləşmiş Krallığa qarşı iş üzrə 23 sentyabr 1998-ci il qərarına, məcmuə 1998-VI. səh. 2702, 37-ci bənd.)

D. İcranın gecikləndirilməsinə görə faiz

155. Məhkəmə hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan illik faiz dərəcəsi üstəgəl üç faiz miqdarında müəyyən edilib.

Bu əsaslara görə, Məhkəmə

1. Qərara aldı ki, bir səsə qarşı altı səslə Konvensiyanın 5-ci smaddəsinin 3-cü bəndi pozulub;

2. Yekdilliklə qərara aldı ki, Konvensianın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi pozulub.;

3. Bir səsə qarşı altı səslə qərara aldı ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə müvafiq ağlabatan müddətdə ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ pozulub;

4. Йекдилликля гярара алды ки, шжшт йфтгтдф ъцннцт увшдьшж йцкцяышя ьцрлцьц ецкцаштвцт фкфжвэкэдьфыэ ръйгйг - ъмфашй Лщтмутышнфтэт 6-сэ ьфввцыштшт 1-сш ицтвш зщягдги мц ыбяъ пувцт ьцрлцьцтшт ъыецйшд щдги-щдьфьфыэ рфйвф фнкэсф щдфкфй йцкфк юэчфкьфй ецдци увшшдьшк.

5. Yekdilliklə qərara aldı ki, Konvensianın 6-ci maddəsinin 2-ci bəndi pozulub;

6. Bir səsə qarşı altı səslə qərara aldı ki, ailə həyatına və yazışma sirrinə hörmət hüququna müvafiq Konvensiyanın 8-ci maddəsi pozulub;

7. Yekdilliklə qərara aldı ki,

a) bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndi əsasında qüvvəyə mindiyi tarixdən sonra üç ay ərzində cavabdeh dövlət, məsrəf və xərclər üçün 15000(on beş min) avro

b) yuxarıda qeyd oluan üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəliyin tam icrasına qədər Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddlinə bərabər olan illik adi faiz dərəcəsi üstəgəl üç faiz həmin məbləğlərin üzərinə əlavə edilməlidir.

8. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini rədd etdi.

Fransız dilində icra edilib və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci maddəsinin qaydasının 2 və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq məhkəmənin qərarı barədə yazılı bildiriş 28 noyabr 2002-ci ildə göndərilib.

Sözen Nilsen   Krustos Rozakes

Katib   Sədr

Konvensianın 45-ci maddəsinin 2-ci bəndinə və məhkəmə reqlamentinin 74-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, bu qərara cənab Marüstün qərarla üst-üstə düşən rəyi əlavə olunur.

C-b hakim Marüstin qismən xüsusi rəyi

Mən çoxluğun ifadə etdliyi bəzi rəylərlə razılaşa bilmədiyimə görə təəssüf edirəm.

Mənim 1-ci problemim daxili hüquqi vasitələrin tükənməməsi məsələsidir. İş hələ də daxili hüquqda öz nəticəsinə çatmayıb. Birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən verilmiş qərar əslində təkzib edilmiş və həm faktlar, həm də hüquq məsələlərində qərar çıxarmaq ixtiyarı verilmiş Ali Məhkəmə qarşısında öz həllini tapmamış qalır. Elan edildiyi vaxtdan kassasiya məhkəməsi başlanıla bilərdi. Buna görə mən hesab edirəm ki, bu mərhələdə işə aid qərar çıxarmaq vaxtsızdır. Hətta əgər Hökümət daxili vasitələrin tükənməməsi məsələsini qaldırmayıbsa belə, Məhkəmə həmişə açıqcasına, problemləri həll etməyi əvvəlcə daxili dövlət orqanlarına imkan vermək və yardımçı olmaq prinsipinə hörmət siyasətini yürüdüb. Cari halda daxili məhkəmələrin elan edilmiş ziyanın bir hissəsini və ya hamısını bərpa etməsi mümkündür.. Daxili məhkəmənin qızğın vaxtında qərar çıxarmaq faktı Avropa Məhkəməsini daxili məhkəmələrlə üzbəüz delikat vəziyətdə qalmaq təhlükəsi altına qoya bilər. Buna həmçinin həm məhkəməyə müdaxilə, həm də xarici təzyiq kimi baxıla bilər. Əgər məhkəmə şübhəsiz istəməmişdir daxili proseduraya qarışsın, onun münasibəti bu cür şərhə tabe olur.

İkinci, məhkəmə prosesinin davamiyyəti və müvəqqəti həbsxanada saxlanma müddətinə gəlincə, adi kriteriyaları bütün fövqaladəliyi ilə bu işə tətbiq etmək mənim üçün çətindir. Bu səbəbdən mən 5-ci maddənin 3-cü bəndi və 6-cı maddənin 1-ci bəndinin pozulması əlehinə səs verirəm.

Ərizəçi ilə birgə ittiham edilən, bankla bağlı daha iki şəxsin qaçması, daxili dövlət orqanlarına mühakimənin marağından irəli gələrək ərizəçinin təcrid etmək və həbsdə saxlamaqdan başqa seçim qalmamışdı. Hər kəs başa düşə və qəbul edə bilər ki, 350-dən çox şahidi 60 cilddən çox dosyesi və hədsiz sayda sənədləri ilə bank iflasına aid bir işin istintaq araşdırması üçün vaxt lazımdır. Beləliklə ilkin istintaq, necə ki, müvafiq daxili hüquq bunu tələb edirdi, on səkkiz ay müddətində bağlanıb. Mənim fikrimcə fövqəladə vəziyyətlər digərilərindən fərqli bir şəkildə təhlil edilməlidirlər, əgər böyük bir ictimaiyyəti əhatə edən bu işin ölçüsünü və mürəkkəbliyini nəzərə alsaq, hesab edərəm ki, səlahiyyətli latış dövlət orqanları öz vəzifə borclarını kifayət qədər səylə yerinə yetiriblər. Eyni fikirləri məhkəmə proseduru haqqında da söyləməyə dəyər. Birinci instaniya məhkəməsi tərəfindən əsl fəaliyyətsizlik mərhələlərini tapmaq çətindir. 206 məhkəmə iclası olub, ərizəçi 6 dəfə məhkəmədən əlavə istintaq üçün işi geri qaytarmağı xahiş edib, bütünlükdə istər məhkəməyə, istərsə də prokurora etiraz məsələsi doqquz dəfə qaldırılıb. Şahidlərin yenidən dindirilməsi məhkəmə iclaslarının təxirə salınması, məzuniyyətə çıxma haqqında xahişlər olub. Bütün bu proseslər vaxt aparır. Ərizəçinin səhhətinin vəziyyətinə gəldikdə də həmçinin dövlət orqanları kifayət qədər səy göstərdiklərini sübut ediblər və məhkəmə prosesləri maraydgtgt müalicə olmağına imkan vermək məqsədilə mühakiməni təxirə salıb. Bu cəhətdən mən Wemhoff Almaniyaya qarşı işində məhkəmənin verdiyi rəylə şərikəm. Bu rəyə görə bu cür müstəsna hallarda Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin və 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozulması nəticəsini çıxarmaq olmaz.

Nəhayət, mən çoxluğun qənaəti ilə 8-ci maddənin pozulması rəyini də qəbul etmirəm. Şübhəsiz müdaxilə olub. Lakin bu müdaxilə qanunla nəzərdə tutulan idi. Çünki onun CPM-in 176-cı maddəsində göstərilən dəqiq və aydın qanuni əsası olub. Bundan başqa o, yuxarıda qeyd etdiyim kimi aydın bir şəkildə qanuni bir məqsədi əldə etməyə çalışıb - cinayət pozuntularının qarşısının alınmasından və qanuni müdafiə olunmasından irəli gələn təşəbbüs, ərizəçi və onunla birgə ittiham olunanlar arasında bütün ünsiyyət əlaqələrinin qadağan edilməsi. Bundan başqa işin hallarını nəzərə alaraq demokratik bir cəmiyyətdə məhkəmə araşdırmasının normal inkişafı və başqalarının, xüsusilə də bankın iflası гсифеэтвфт müflis olmuş qurbanların, qanuni maraq və hüquqlarının müdafiəsini nəzərdə tutan bu tədbir zəruri idi. Məhkəməyə müzakirəyə vermiş arqumentlərin işığında mən hesab edirəm ki, ərizəçinin Konvensiyanın 8-ci maddəsinin birinci bəndində nəzərdə tutulan yazışma sirrinə hörmət hüququna vurulan ziyana həmin maddənin 2-ci bəndi ilə müqayisə etdikdə haqq qazandırıla bilər və beləliklə, bu maddənin pozuntusu baş verməyib.